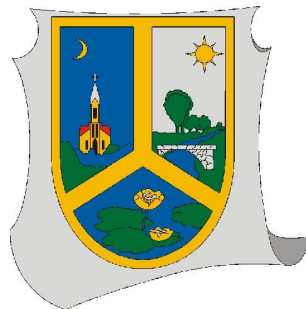

KÖH

Marcalgergelyi Község Településrendezési Terve

KULTURÁLIS
ÖRÖKSÉGVÉDELMI
HATÁSTANULMÁNY

MARCALGERGELYI
VESZPRÉM MEGYE

2006. FEBRUÁR

Tartalomjegyzék

Marcalgergelyi

Bevezető.	2-12. old.
Tartalomjegyzék.	2-3. old
1.1. A tanulmány tárgya.	5. old.
1.2. Törvényi környezet (A vonatkozó jogszabályok és tartalmuk).	5-12. old.
I. Vizsgálat. (Értékelmérés, értékleltár).	13-39. old.
I. a. Történeti leírás és régészeti örökség.	
* Történeti leírás (Elhelyezkedés, településtörténet).	13-15. old.
* Régészeti örökség. (Régészeti lelőhelyek).	16-17. old.
I. b. Természeti táj, tájhasználat.	
(Településhálózat és településszerkezeti összefüggések).	17-18. old
I. c. Településkép és utcakép.	19. old.
I. d. Településkarakter.	19-20. old.
I. e. Védelességek (Régészeti és építészeti műemlékei).	20. old.
I. f. Az örökségi érték és védelességük viszonya.	20-21. old.
* If.1. Régészeti lelőhelyek.	21. old.
* I.f.2. Építészete, köztéri emlékei.	22. old
* Egyházi épületek.	23-25. old.
* Lakóházak, gazdasági épületek.	26-30. old
* Térplasztika (Kőkeresztek-szobrok).	31. old.
* Világi jellegű térplasztika.	31-32. old.
* Térplasztika (Temető és sírjelek).	33-37. old.
I. g. Védelem alatt álló műemlékei.	
* Országos védelem alatt álló műemlékek.	37. old.
* Helyi védelmi javaslat.	37-38. old.
I. h. Természeti örökség emlékei.	38-39. old.
I. i. Területhasználat és területi állapot.	39. old.
II. Változtatási szándékok.	40-45. old.
II. a. Településhálózat és tájhasználati változás.	40-41. old.
II. b. Településszerkezeti, területhasználati és beépítettség változás.	41-42. old
II. c. Infrastrukturális változás.	42-43. old.
II. d. Népesség, életmód, társadalom, kultúra változása.	43-45. old.

III. Hatáselemzés.	46-53. old.
III. a. Történeti településhálózati következmények.	46. old.
III. b. Természeti, táji hatások.	56-47. old.
III. c. Településképfeltárulásának változásai.	47. old.
III. d. Régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutatásának, vagy pusztulásának lehetőségei.	47-50. old.
III. e. Történeti térbeli rendszerek alakulása.	50-51. old.
III. f. Műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, település-szerkezetben, épített környezetben, a település életében.	51-52. old.
III. g. Műemlékek megújulásának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei.	52-53. old.
III. h. Településkarakter változásának hatásai.	53. old.
III. i. Környezeti terhelés és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései.	53. old.
IV. Összefoglaló.	54-58. old.
IV. a. Régészeti-, és épített örökségi érintettség és a tervezés.	54. old.
IV. b. Folyamatok iránya, visszafordíthatósága.	55. old.
IV. c. A kulturális örökség szemponttökből pozitív és negatív hatások mérlege.	56-57. old.
IV. d. Röviden összefoglalva.	57-58. old.
Nyilatkozat.	58. old.
Mellékletek.	59-66. old.
1. Bibliográfia és források.	60-61. old.
2. Összefoglaló táblázatok.	62-63. old.
3. Korabeli település-leírások.	64. old.
4. Térképek.	65-66. old.

Marcalgergelyi Község Településrendezési Terve

Kulturális örökségvédelmi hatástanulmány

2006.

A tanulmány tárgya:

Marcalgergelyi község Önkormányzata a jogszabályi előírásoknak megfelelően hosszú távra szóló Településrendezési Tervet készített. Ehhez a 2001. évi LXIV. tv. 66. § (2) bekezdés alapján kulturális örökségvédelmi hatástanulmány szükséges, mely a 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet 5. § (2) bekezdés értelmében az 1997. évi LXXVIII. tv. 9. § (3) bekezdése alapján véleményezésre megküldendő tervek kötelező alátámasztó munkarésze.

Törvényi környezet:

(A vonatkozó hatályos jogszabályok és tartalmuk)

Általános örökségvédelmi fogalmak

Műemlék (M):

Minden olyan épület, építmény, létesítmény vagy egyéb ingatlan jellegű alkotás, valamint azok rendeltetésszerűen összetartozó együttese (rendszere), vagy annak része, illetőleg romja vagy töredéke, amely hazánk múltjának kiemelkedő jelentőségű építészeti, történelmi, tudományos, városépítészeti, képző- és iparművészeti, kertépítészeti, régészeti, néprajzi vagy műszaki (technikatörténeti) emléke, annak rendeltetésszerűen szerves történeti alkotórészeivel, tartozékaival, berendezéseivel, valamint a hozzá tartozó vagy valaha hozzá tartozott, részben vagy egészben még létező melléképületekkel és ingatlanterülettel (területrésszel) együtt, amely ezen értékei miatt védelemre és megtartásra érdemes, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak

Műemléki jelentőségű terület (MJT):

1. Az épületek, építmények, műtárgyak, valamint a hozzájuk tartozó telkek és területek (a továbbiakban együtt: ingatlanok) minden olyan csoportja, illetve olyan ipari vagy közlekedési terület, amely az adott település jellegzetes, történelmileg kialakult szerkezete, összképe, a tájjal való kapcsolata, tér- és utcaképei szempontjából védelemre és megtartásra érdemes, akkor is, ha nem minden egyes alkotóeleme egyedileg védett műemlék, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak;
2. a földfelszínnek, illetőleg a településnek az a része, amely alatt valamely elpusztult, de műemléki jelentőségű épületegyüttes, építmény vagy település összefüggő maradványai rejlnek, amely védelemre, feltárássra és legalább részleges bemutatásra érdemes, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak.

Műemléki környezet (MK):

A műemlék, illetve a műemléki jelentőségű terület közvetlen környezete, amelynek területén minden - e törvényben meghatározott - változtatást, beavatkozást a

műemlék városképi, illetőleg tájképi megjelenésének és értékei érvényesülésének kell alárendelni, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak

Régészeti örökség.

1. Hasznos tanácsok földmunkát végző beruházóknak

Vonatkozó alapvető jogszabályok (Tartalom)

- a. Régészeti szakhatósági hozzájárulás megelőző régészeti feltárásszerződés
- b. Feltárási engedély
- c. Ügyintézési határidő
- d. Előzetes nyilatkozat
- e. Leletbejelentés
- f. Régészeti lelőhelyek nyilvántartása
- g. Miniszteri rendelettel védetté nyilvánított régészeti lelőhely
- h. Örökségvédelmi bírság

a.) Régészeti szakhatósági hozzájárulás és szerződés.

* A 2001. évi LXIV. törvény értelmében a régészeti szakhatósági munkát, mely korábban a megyei múzeumok feladata volt 2001. október 18-ától a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal regionális irodái végzik.

* Az építésügyi, a bányászati és egyes (jogszabály által meghatározott) vízügyi engedélyezési eljárásokban az érdemi döntésre első fokon jogosult közigazgatási szerv, nyomvonalas létesítmények engedélyezése során általában a tervező keresi meg Hivatalunkat a szakhatósági egyeztetéssel.

* Fontos tudni, hogy a régészeti lelőhelyeket a törvény szerint a földmunkákkal járó beruházásokkal el kell kerülni. Abban az esetben, ha a lelőhely elkerülése a földmunkával járó fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás másutt nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket előzetesen fel kell tární.

* Megelőző régészeti feltárás Amennyiben a megkeresésre a Hivatal régészeti feltárást ír elő, úgy a beruházónak a területileg illetékes megyei múzeummal kell a kapcsolatot felvennie és szerződést kötnie. A beruházónak a törvény 23. §-a szerint „A fejlesztések, beruházások tervezése során a megelőző feltárás teljes költségét, de legalább a teljes bekerülési költség 9 ezrelékét kell költségelőirányzatként biztosítani a feltárás fedezetére, így különösen a régészeti hatástanulmány, próbafeltárás, dokumentálás, elsődleges leletkonzerválás, valamint az elsődleges leletfeldolgozás teljes és a leletelhelyezés rendkívüli költségeit.”

A régészeti feltárásszerződést a múzeum és a beruházó között köttetik és a Hivatal hagyja jóvá. Érdemes már a szerződéskötés kezdeti szakaszába bevonni munkatársunkat, hiszen így az esetleges hiányokra is hamarabb fény derülhet és időt is lehet megtakarítani.

b.) Feltárási engedély

* A megelőző feltárás csak jogerőre emelkedett feltárási engedély birtokában végezhető. A kérelmet a feltárást végző intézmény nyújthatja be a Hivatal illetékes regionális irodájához mellékelve a múzeum és a beruházó közötti szerződést.

* Megelőző feltárás esetén, ha a beruházó is köteles a vonatkozó jogszabályok értelmében egyéb hatósági, illetve szakhatósági hozzájárulásokat beszerezni, úgy ezeket a feltáráshoz kiterjedő érvénnyel kell beszereznie, mert a feltárási engedély részét fogják képezni.

* A feltárási engedély kiadása és a szerződés jóváhagyása csak az Ásatási Bizottság (a Hivatal által működtetett szakmai testület) véleményezése után lehetséges. Az Ásatási Bizottság szükség esetén kéthetente, de legalább havonta egy alkalommal a hónap első hétfőjén ülésezik ezért érdemes arra törekedni, hogy erre a napra teljes legyen a beadvány. A beruházás számára történő területátadás csak a megelőző feltárás lezárulása után történhet meg.

c.) Ügyintézési határidő

Az ügyintézés határideje szakhatósági állásfoglalás esetében harminc nap, melyet egyszer nyolc nappal meg lehet hosszabbítani. A feltárási engedélykérelem elbírálására és a szerződés jóváhagyására szintén harminc nap áll rendelkezésre, de ezt a határidőt egy alkalommal további harminc nappal hosszabbíthatja meg a Hivatal az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. tv. értelmében.

d.) Előzetes nyilatkozat

A beruházó kérhet előzetes nyilatkozatot az elvégzendő munkák engedélyezésével kapcsolatos feltételekről. Az előzetes nyilatkozat ügyintézési határideje hatvan nap. Amennyiben az előzetes nyilatkozat alapjául szolgáló körülmények lényegesen nem változnak, úgy az egy éven belül induló engedélyezési eljárás során a Hivatal kötve van nyilatkozatához.

e.) Leletbejelentés

Amennyiben a Hivatal nem ír elő kikötést szakhatósági nyilatkozatában, vagy a földmunka nem engedélyköteles és régészeti lelet kerül elő, a munkát azonnal fel kell függeszteni és amellet, hogy a lelőhely védelméről gondoskodnak az esetet jelenteni kell a jegyzőnek, a korábbi jogszabályi gyakorlatnak megfelelően. A bejelentési kötelezettség vonatkozik a felfedezőre, az ingatlan tulajdonosára, az építtetőre és a kivitelezőre egyaránt.

f.) Régészeti lelőhelyek nyilvántartása

* A régészeti örökség minél teljesebb, beavatkozás nélküli, annak eredeti lelőhelyén, eredeti állapotában, eredeti összefüggéseiben való megőrzését, - mint alapelvet - LXIV. törvény megerősítette. Ebből következik, hogy csak olyan mértékben szabad régészeti lelőhelyeken beruházni, vagy ásatást kezdeményezni - a fenntartható

használat elvének figyelembe vételével, - hogy a lelőhelyek állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseikben jelentősen ne károsodjanak. Ezért általánosan jó tanács, hogy bármilyen új, földmegmozgatással járó beruházás, vagy telekvásárlás előtt érdemes arról tájékozódni, hogy a beépítendő vagy megvásárolandó területen várható-e régészeti lelőhely, hiszen ez jelentősen befolyásolhatja a beruházás költségeit, illetve a telek beépíthetőségét.

* A tájékozódást érdemes a szomszéd telektulajdonosnál kezdeni, mert ha azon a telken volt ásatás, akkor a lelőhely áthúzódhat saját ingatlanukra is.

* A Hivatal (illetve egyik jogelődje, a Kulturális Örökség Igazgatósága) 1999-től vezet közhiteles nyilvántartást a régészeti lelőhelyekről. Előzetes becslések szerint kb. 100.000 lelőhely található Magyarországon. A lelőhelyek regisztrációja folyamatos.

* A feldolgozott adatokat a Hivatal honlapján egyszerűsített lelőhely-adatbázis formájában 2003 márciusától lehet megtekinteni ill. a vonatkozó miniszteri rendelet alapján (17/2002. NKÖM) indokolt esetben külön kérhető felvilágosítás.

g.) Miniszteri rendelettel védetté nyilvánított régészeti lelőhely

* Azokat a lelőhelyeket, amelyeket miniszteri rendelettel nyilvánítottak védetté (ún. védett régészeti lelőhelyek), a földhivatalok is kötelesek a tulajdoni lapon feltüntetni. Sajnos az elmúlt ötven év során ez a bejegyzés számos esetben elmaradt. Ezért a Hivatal elődjének, a Kulturális Örökség Igazgatóságának régészei 2001-ben revízió alá vették a védett területeket és pótolgatták az elmaradt bejegyzéseket, illetve elindították a folyamatot. De a tulajdoni lap jelenleg is csak „nagyjából” naprakész információt ad a terület régészeti védettségéről.

* A Hivatal engedélye szükséges a rendelettel védett régészeti lelőhelyeken az építési vagy egyéb hatósági engedélyhez nem kötött, de 30 cm mélységet meghaladó bármilyen földmunkával járó, illetőleg a terület jellegét veszélyeztető, befolyásoló változtatáshoz, munkálathoz. Így pl. engedélyköteles a faültetés, szőlő- és gyümölcsös telepítés, tuskóirtásos fakitermelés, rigolírozás, meliorizáció, kerítésállítás, csatornafektetés, légvezeték-tartóoszlop állítás, kavics-, föld- és anyagdepó, feltöltés és töltés létesítése, a terület funkciójának és használatának megváltoztatása, reklám elhelyezése, régészeti park, bemutatóhely létesítése, a lelőhely részét képező épület, építmény vagy maradványai bármely járószintjének, padlójának megbontása. Az engedélyért közvetlenül a Hivatal regionális irodájához kell fordulni.

* Említést érdemel, hogy a védett lelőhelyek tekintetében új fogalmak bevezetésére került sor. A védett lelőhelyekhez védőövezetet kell kijelölni, valamint kategorizálni kell a védett lelőhelyeket. "Kiemelten védett" az a lelőhely, amely kivételes tudományos jelentőséggel és nemzetközi vagy országos szempontból kiemelkedő fontossággal bír, „fokozottan védett” a tudományos jelentőségű, egy nagyobb tájegységre nézve kiemelkedő fontosságú lelőhely.

h.) Örökségvédelmi bírság

Az örökségvédelmi előírások megsértői (engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően beruházók) örökségvédelmi bírsággal sújtandóak a törvény alapján. A védett régészeti lelőhelyek esetében, ha a védetté nyilvánító rendelet erről másképpen nem rendelkezik, a bírság mértéke 100 ezertől 250 millió forintig, nyilvántartott lelőhely esetében 10 ezertől 25 millió forintig terjedhet. A bírság adók módjára behajtandó köztartozásnak minősül. Részletes szabályozásával önálló rendelet foglalkozik (191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet az örökségvédelmi bírságról). Bár a beruházók számára első hallásra túlzó korlátozásoknak tűnhetnek a felsorolt rendelkezések, az idő fogja bizonyítani, hogy jelen körülmények között szükségszerűek. 1989 után olyan ugrásszerűen nőtt meg a hazai építkezések száma, hogy más formában, - engedélyeztetés nélkül - fehér foltta válhatnának egyes régiók, hovatovább korok, kultúrák tűnnének el nyomtalanul. Érdemes szem előtt tartani, hogy a mindennapi gyakorlatban, mindössze néhány évtized, netán száz év vizuális élménye vesz bennünket körbe, s öntudatlanul talán le is szűkítjük erre örökségünket, a föld mélyében azonban több ezer év ismeretanyaga rejtőzik, amelynek megismerése és megőrzése közös érdekünk. (Összeállította Ernyey Katalin).

2. A régészeti lelőhelyekre, a régészeti kutatásra és a régészeti leletekre vonatkozó főbb jogszabályok:

Törvények:

1957. évi IV. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól

2001. évi LXIV. törvény – a kulturális örökség védelméről

1997. évi CXL. törvény, különösen a 38-49. § - múzeumi törvény.

1979. évi 2. törvényerejű rendelet – kulturális javak jogtalan átruházásáról.

Kormányrendeletek

218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet – szabálysértésekről.

149/2000. (VIII. 31.) Kormányrendelet – a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről.

191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – örökségvédelmi bírságról.

190/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – Kulturális Örökségvédelmi Hivatalról.

NÖKÖM-rendeletek

18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet – a kulturális szakértők működési engedélyéről.

BTK vonatkozó paragrafusai (216/b, 316, 324, 325. §).

16/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal eljárására vonatkozó szabályokról

17/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – kulturális javak kiviteli szabályairól.

18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálójának anyagi elismerésének részletes szabályairól

- 3/2002. (II. 15.) NKÖM rendelet – a kulturális örökség védetté nyilvánításának részletes szabályairól.
- 17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet – a kulturális örökség hatósági nyilvántartására vonatkozó szabályokról
- 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hatástanulmányról.
- 3/2003. (I. 25.) NKÖM rendelet – egyes lelőhelyek védetté nyilvánításáról (példa).

*****

Általában a 2001. évi LXIV. törvény és végrehajtási rendeletei alapján kell eljárni. Ennek alapján a régészeti területeket három kategóriába lehet besorolni:

- Fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyek
- Nyilvántartott régészeti lelőhelyek
- Régészeti érdekű területek

1.) Védett régészeti területek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) pont

A KÖH engedélye szükséges védett régészeti területen bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató, más hatósági engedélyhez nem kötött tevékenység végzéséhez. A KÖH határozatának hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyéb esetekben a KÖH szakhatósággént jár el. Egyebekben mindenben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltakat kell követni és betartani.

2.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 11. §

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) és (4) bekezdés a) pontjai

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében minden az eddigi használattól eltérő hasznosításhoz, építkezéshez, a talaj bolygatásával járó tevékenység végzéséhez a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előzetes (szakhatósági, feltárások esetében hatósági) engedélye szükséges.

2001. évi LXIV. tv. 65. § (1) bekezdés

Az engedélyezési eljárás miatt célszerű már a tervezés előtt a Hivatal előzetes nyilatkozatát kérni, hogy az adott beruházáshoz, hasznosításhoz (pl. építkezés, művelési ág változtatása, halastó kialakítása, stb.) hozzá fognak-e járulni, s ha igen, akkor milyen feltételekkel. Így a később megvalósíthatatlannak minősülő fölösleges tervezés, illetve a feltárás miatt történő nem várt időbeli csúszás és költségnövekedés kiküszöbölhető vagy előre kalkulálható lesz.

2001. évi LXIV. tv. 22. § (1)-(2) bekezdések

A földmunkával járó fejlesztésekkel a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által nyilvántartott régészeti lelőhelyeket – a (2) bekezdésben meghatározottak kivételével – el kell kerülni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett területet előzetesen fel kell tární.

2001. évi LXIV. tv. 22. és 23. §; 18/2001 NKÖM rendelet 14. §

A beruházás feltételeként adott esetben előírt régészeti feltárás költségei mindig a beruházót terhelik, mivel az ő érdeke a már ismert lelőhely megbolygatása. A régészeti feltáráshoz szükséges szerződést a beruházónak minden esetben a területileg illetékes múzeummal kell megkötnie. Ez általában a megyei, egyes területeken a helyi (városi) múzeum. A szerződés érvényességéhez a Hivatal jóváhagyása szükséges. Magát a feltárást bármelyik, a régészeti feltárások végzésére jogosult intézmény elvégezheti, amennyiben a szerződő felek erről megállapodásra tudnak jutni. A feltáráshoz jogosult intézményeket a 18/2001. (X.18.) NKÖM rendelet 2. § sorolja fel.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik az ott a Hivatal hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben ennek során előre nem kalkulálható örökségvédelmi érdek merül fel, vagy nem várt jelenség mutatkozik, a végzett tevékenységet korlátozni kell. A Hivatalnak a munka felfüggesztése esetén lehetősége van kártérítés fizetésére vagy régészeti védelem megindítására és kisajátítás kezdeményezésére.

2001. évi LXIV. tv. 82-85. §; 191/2001 Kormányrendelet

A régészeti lelőhelyben vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik), továbbá örökségvédelmi bírság kirovását eredményezi. A nyilvántartott régészeti lelőhelyek a III. kategóriába tartoznak, vagyis a bírság a kötelezettségszegés vagy a károkozás mértéke szerint 10 ezer forinttól 25 millió forintig terjedhet.

3.) Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében:

2001. évi LXIV. tv. 7. § 14. pont

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrész, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Így ide kell sorolni minden talajbolygatással járó tevékenység végzésére kiszemelt területet is. E területekre ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a beruházás során nem várt módon előkerülő régészeti leletekkel és objektumokkal fedett területekre. Az ilyenkor követendő eljárásban a helyi önkormányzat is feladatot kap.

2001. évi LXIV. tv. 24. és 25. §; 18/2001 NKÖM rendelet 15. §

Amennyiben ezeken a nem ismert és így hivatalosan nyilván nem tartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell

hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a KÖH szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. *A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli!* A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a munka folytathatóságáról. A szükséges beavatkozás költségeit (amennyiben időközben a KÖH nem regisztrált lelőhelyet a helyszínen) a feltárással jogosult intézmény köteles állni.

2001. évi LXIV. tv. 26. §; 18/2001 NKÖM rendelet 16. §

A lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét juttatom illeti meg, amely nemesfémek esetében nem lehet kisebb a beszolgáltatott lelet nemesfémtartalmának piaci értékénél. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik).

4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet

A Hivatal a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. Ez lényegében a már ismert lelőhelyek esetében a nagyobb felületet érintő, 1 ha területet vagy 500 m² épület-alapterületet meghaladó méretű, illetve bizonyos nyomvonalas létesítményekre, vízügyi létesítményekre, bányatelkekre és tereprendezésre vonatkozó beruházásokra érvényes bármely területen. A tanulmány elkészíttetése a beruházót terheli, készítésére a nevezett rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak.

A 2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdés alapján készítendő hatástanulmányok tartalmi követelményeit részletesen tartalmazza a 4/2003.

(II.20.) NKÖM rendelet melléklete.

Ugyanezen rendelet értelmében a hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező személy készítheti. A hatástanulmány készítője jogosultságán túl egyben nyilatkozik arról is, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

A 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet melléklete szerinti tartalmi követelmények:

I. Vizsgálat. (Értékelés - értékléltár).

I. a.) Történeti leírás, és régészeti örökség.

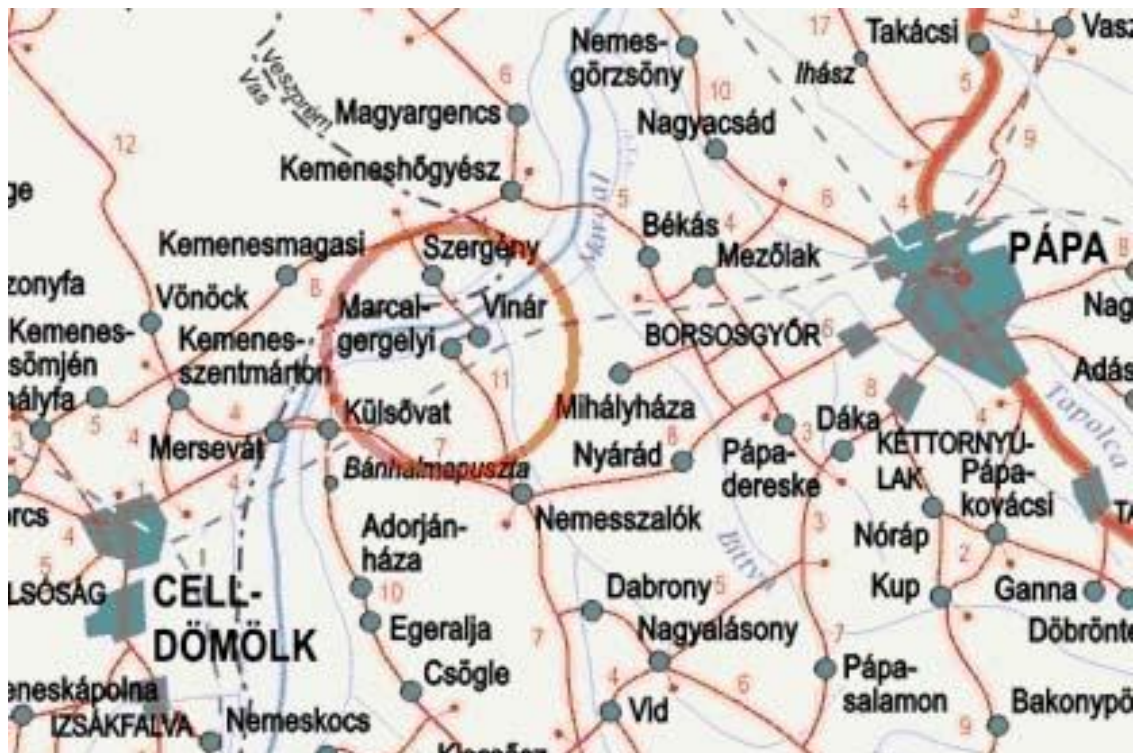
Marcalgergelyi községre vonatkozóan nem készült eddig részletes falumonográfia, így a település történetének és régészeti örökségének értékelésekor csak a szórványosan rendelkezésre álló adatok számbavételén túl, a helyszíni szemléken, azaz a terepbejárásokon tapasztaltakra, támaszkodhatunk.

Történeti leírás.

Elhelyezkedése:

Marcalgergelyi község Veszprém megye északnyugati részén, a Marcal-völgy kistájban helyezkedik el.

A település a Pápát Celldömölkkel, illetve Sárvárral összekötő közutakról leágazva érhető el. A legközelebbi vasútállomás a szomszédos Vináron található, amely a Pápa és Celldömölk (Győr-Szombathely) közötti vasútvonalon van.

A település etimológiája:

Magyar eredetű falunév, jelentése 'Gergelyé', -i képzője azonos a mai -é birtoknévképzővel. Ez a képzés a -telke, -falva stb. összetételek koránál régibb,

valószínűleg 12. századi. 1343-ban Gureger, 1546-ban Gergölyi formában jelenik meg az okiratokban. 1908-tól hivatalos neve: Marcalgergelyi.

Településtörténet:

A falut a középkorban jobbágyok lakták, urai kisebb birtokos nemesek, 1488-ban hét forintot fizetnek rovásadóban. Urai kisebb birtokos nemesek, a hatalmas Csoron család a 16. században birtokol benne. 1553-ban kezdődik meg elnéptelenedése, amikor két családot a törökök hurcolnak el, egy pedig pestis áldozata lesz. A következő évben egy kivételével minden telke üres, majd 1556-ban azt jegyzik fel róla, hogy a törökök teljesen elpusztították. 1567-ben lakott nemesi fundusait említik, később – 1609-ben – jelenik meg a lakott helyek között. Erre az időre nemesei a jobbágyi földeket saját ekéikhez csatolták és azokra nem jobbágyokat, hanem a nemesi földeket művelő zselléreket telepítettek. Az átalakulás legbiztosabb ismérve, hogy míg, 1556-ig a jobbágyok egyházi tizeddel tartoztak a győri püspöknek, 1609 után a dézsma beszédéséről, ill. árendába adásáról szóló iratokban Gergelyi nevét többé nem találjuk. 1715-ben, az országos összeírásban kuriálisnak nevezik a helyet. 1720-ban nem írják össze és úrbéri tabella sem készült róla. A 18. században azután – a nem nemes zsellérek mellett – egyre több kurialista nemes jelenik meg a nemesi telkeken – azoknak földjeit művelve –, ami a helynek teljesen kuriális jelleget kölcsönöz. 1828-ban ugyan feljegyeznek benne néhány adóköteles házat, ám a házak túlnyomó része is nemesi jogú volt, azaz adómentességet élvezett. A falu határa kétnyomásos, lakói ennek műveléséből és állattenyésztésből élnek. Lakossága magyar, evangélikus vallású. Evangélikus prédikátorát 1690-ből név szerint feljegyzik. A kevés számú katolikus a külsővati plébániához tartozik. Helyben egytanítós iskolája van. A „mester” házat 1698-ban osztályban említik, nem kétséges, hogy ekkor is működött a községben rector. A 19. század folyamán Gergelyi zsellérnépessége állandóan növekszik. Bár a jobbágyfelszabadulás után helyzete jogilag megváltozik, gazdaságilag továbbra is a falu társadalmának a legalacsonyabb rétege. A század végén 152 keresőből 82% – a lakosság 71,4% – a gazdasági cseléd, gazdasági munkás, illetve napszámos. Az 1346 holdas község határon 28 birtokos és bérlő osztozik, közülük öt 100 holdon felüli, tizenhárom 10–100 holdas és tíz 10 holdon aluli birtokkal rendelkezik. 1941-ben már 33 gazda birtokolja a falu területét és a 100 holdon felüli birtokok száma eggyel, a tíz holdon aluliaké négyel növekedett.

A község gazdasági jellegében a 20. század első felére sem következett be lényeges változás. Fő megélhetési forrás a mezőgazdaság maradt, az iparból élők 1941-ben 12,9%-, 1960-ban pedig 14%-át teszik az összlakosságnak.

Marcalgergelyi az elmúlt évtizedekben jelentős fejlődésen ment keresztül. Kiépült a vezetékes ivóvízhálózat, a 181 lakásból 167-et kötöttek be a rendszerbe. A lakások többsége túlszűfolt, nagyrészüket kétszobás, 1945-1959 között épült. Újabban az építkezési kedv megcsappant, évente egy-két új lakás épül. Az önkormányzat szorgalmazza az építkezést, ezért új telkeket kíván kialakítani a község Vinár felé eső részén.

A település Veszprém megye egyik legnyugatibb részén fekszik. Közvetlenül határos Vas megyével s szinte egybeépült a szomszédos Vinárral. Saját vasútállomás nincs, bár a település határában húzódik a Győr-Celldömölk közötti vasútvonal. Az állomás Vináron van.

A település életében az 1977-es esztendő jelentős változásokat hozott. Ebben az évben kapcsolták be Marcalgergelyit a távhívó rendszerbe, s harminchat lakásba kötötték be a telefont. Fejlődött az úthálózata, szinte száz százalékan portalanítottak. Ugyancsak 1997-ben fejeződött be a község gázzal való ellátása.

A fejlesztési elképzeléseik között a csatornahálózat kiépítése szerepel. Mivel ezt önmagától képtelenek megvalósítani, ezért beléptek a Pápa Környéki Csatornatársulásba. A társulás többi tagjaival együtt a Phare támogatástól, valamint különböző állami pályázati pénzekből remélik megvalósítani. Ugyancsak pályázati pénzből újítyják fel a polgármesteri hivatalt, valamint egy játszóteret is kialakítanak.

TELEPÜLÉSFEJLETTSÉGI MUTATÓK (2000):

Rang:	község
Régió:	Közép-Dunántúl
Kistérség:	Pápai
Lakosság száma:	502 (2000) 450 (2005) fő
Belterület:	52 ha
Külterület:	724 ha
Lakások száma:	181 db
Ebből önkormányzati:	1 db
Vezetékes ivóvízzel ellátott lakások:	95%
Vezetékes gázzal ellátott lakások:	50%
Telefonnal ellátott lakások aránya:	30%
Burkolt (portalanított) utak:	98%

FEJLESZTÉSI TERVEK: szennyvízhálózat kiépítése

INTÉZMÉNYEK: 1 óvoda, 1 művelődési ház, 1 könyvtár, 1 templom, 1 sportpálya

RENDEZVÉNYEK:

Búcsú - május 15.

Falunap - augusztus 20.

KÖZSZOLGÁLATI ADATTÁR:

Napközi Otthonos Óvoda.	Kossuth u. 48.
Községi Könyvtár.	Kossuth u. 21.
Művelődési Ház.	Kossuth u. 21.
Orvosi Rendelő.	Kossuth u. 52.
Védőnői Szolgálat.	Kossuth u. 52.

NONPROFIT ADATTÁR:

Vöröskereszt Szervezet.	Felszabadulás u. 72.
Szövő Szakkör.	Kossuth u. 21.

Régészeti örökség.
(Régészeti lelőhelyek).

A 130–140 m átlagos magasságú, csaknem teljesen sík kavicssterasz szélén megtelepült falut északról a Marcal széles ártere határolja, amelyből 1–2 m magas homokdombok emelkednek ki. A terület legnagyobb része szántóföld, az ártérben rétek vannak.

1. BELTERÜLET.

Hrsz: 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 184. út.

A Dózsa György u. 13. sz. alatt házalap ásás közben a múlt század végén edényeket és csontokat, kőgolyót, a Vati soron az 1870-es években, egy edényben 24 db aranypénzt találtak.¹ A fenti, bizonytalan leletek és a 2. sz. lelőhelyen előkerült középkori leletek arra utalnak, hogy a középkori Gergelyi falu

lényegében a mai helyén feküdt. Az először 1343-ban említett falu 1488-ban Sál Benedeké, jobbágysai 7 Ft adót fizetnek.² 1531-ben Choron Andrásé, 1536-ban Hosszútóti Farkasnak is van itt birtoka, 1556-ban ismét a Sál családé, de ekkor már pusztá.³ 1567-ben említene nemesi portákat, ezután 1609-ig lakatlan, később is kismemesi hely.⁴

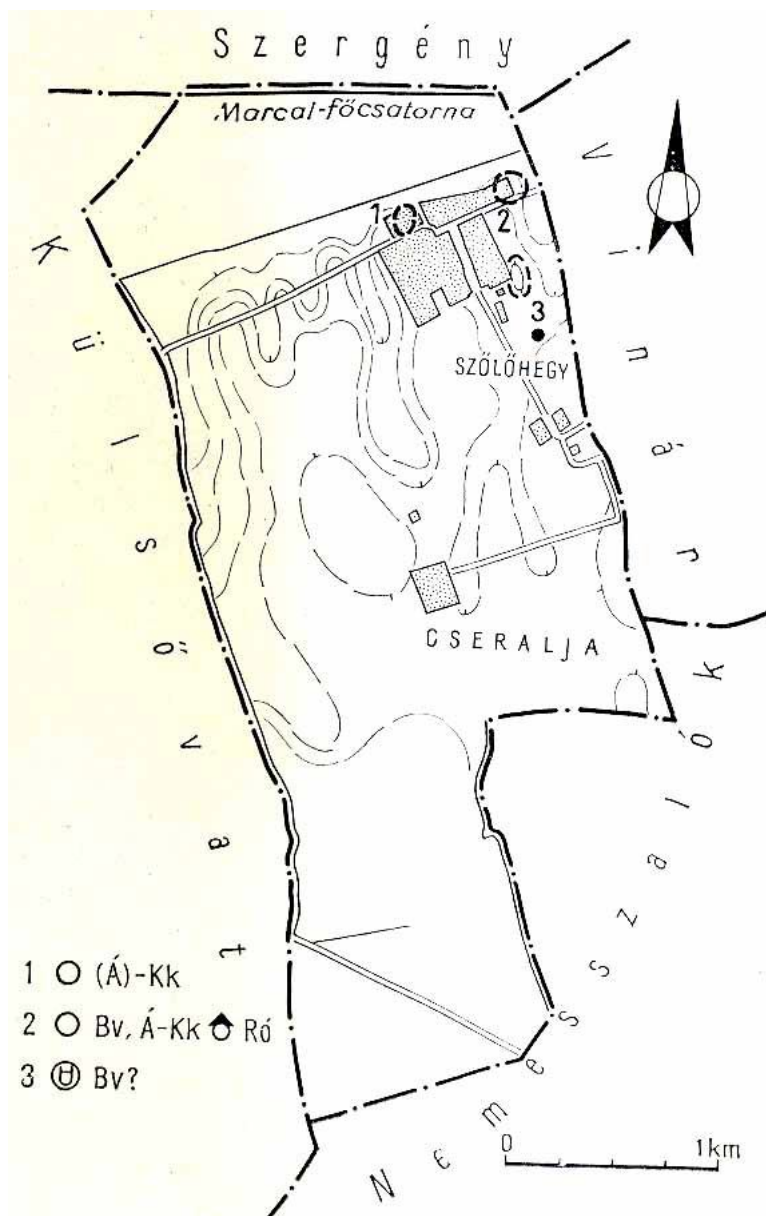
Irodalom: 1. PHM Régészeti Adattára 315. Mithay S. feljegyzése. — 2. CSÁNKI 1897, 231. — 3. PÁKAY 1942. 95. — 4. ILA-KOVACSICS 1964. 256.

2. BICSAKDOMB.

Hrsz: 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29. út, 32., 03/10., 06. út, 07/3.

A Marcal árteréből kiemelkedő dombhát észak-keleti szélén későbronzkori cserepeket gyűjtöttek.¹ (Mithay, 1966.) 1966-ban Mithay S. részben feltárt két paticsos falú házat. A bütyökdíszes, bütyökléces oldaltöredékek, kannelurás oldaltöredék és egy kétszegecslyukas bronztőr a BD — HA periódusra keltezik a házakat.²

A lelőhelyen 1911-ben nagyobb téglákat és római kori cserepeket figyeltek meg.³ A terepbejárás és az ásás római kori cserepeket is eredményezett.⁴ A piros festésű oldal- és szalag-fültredek korarómaiak, a fésűs és hullámvonalas, valamint

bebökdösött díszítésű oldaltöredékek viszont késeiek.⁵ A lelőhely észak-keleti részén egy észak-déli irányú, kötőanyag nélküli fal került feltárára.

Az Árpád-kori hullámvonalas és hullámvonal-köteges, spirális vonalas díszítésű fazéktöredékek a középkori falu szélét jelölik.⁶ A helyi hagyomány a római kori épületmaradványokat Bicsak Gergely rablólovag várának tartja.⁷

Irodalom: 1. PHM 67.103.1-5. — 2. PHM Régészeti Adattára 268. Mithay S. ásatási dokumentációja.; PHM 68.27. tétel.; A tör: 68.27.98. — 3. Évi Jel. 1911. 19. — 4. PHM 67.103.6 19. — 4. PHM 68.27.1-20, 27, 31, 49, 176, 178, 190.; Későromaiak: 68.27.11, 13, 27. — 6. PHM 68.27.22, 87, 90-92, 179-180. — 7. Évi Jel. 1911, 19.

3. SZŐLŐHEGY. Hrsz: 42., 03/2., 03/3., 03/5., 03/6., 03/13., 03/14.

1911 előtt valószínűen későbronzkori urnasírokat találtak. A bronzmelléketeket: tekercses karperecet, buzogányt (?) és csengőt (?) a vinári tanító magánál tartotta. A sírokban az edények állítólag szájjal lefele vagy fektetve helyezkedtek el.¹

Irodalom: 1. VBM Adattára 9091. Laczkó Dezső feljegyzése.; Évi Jel. 1911, 19.

4. VEGYES LELETEK.

* A Marcal árterében egy kőbaltát találtak.¹

Irodalom: 1. PHM Adattára 2116. Mithay S. feljegyzése.

I. b.) Természet, táj, tájhasználat. Településhálózat és településszerkezeti összefüggések.

Marcalgergelyi a Marcal-völgy kistáj északi részén helyezkedik el. A 130–140 m átlagos magasságú, csaknem teljesen sík kavicssterasz szélén megtelepült falut északról a Marcal széles ártere határolja, amelyből 1–2 m magas homokdombok emelkednek ki. A terület legnagyobb része szántóföld, az ártérben rétek vannak. A magasság délről észak felé csökken, 140 és 120 méter között változik a kistájban. A Marcalt párhuzamosan mellékcsatornák kísérik és tagolják a völgytalpat, hozzájárulva az esetleges árvizek gyorsabb levezetéséhez.

Belterület

A zöldfelületi adottságok változóak a belterületen, de a bevezető szakasz keskenyebb sávján kívül a zöldfelületi sáv szélessége megfelelő. Legjobb a helyzet a Kossuth utca, a vízmű és a templom közötti szakaszának keleti oldalán, ahol ez a sáv a 6-8 métert is eléri. Ezek az adottságok nem kellően kihasználtak. Hiányos a kiültetések, egyes részeken teljesen hiányzik a növényzet. A Kossuth utca, illetve a Felszabadulás utca növényesített szakaszai vegyes képet mutatnak. A Kossuth utca vízműtől délre lévő szakaszának keleti oldala a legjobban kihasznált, de egységes képet ez sem mutat.

A Felszabadulás utcában szakaszosan szintén, egy-egy idősebb dió mellett nagyszámú tujatelepítés látható. A Dózsa György utca is meglehetősen szegényes zöldfelületi szempontból. Hasonló a helyzet az összekötő rövid utcákon, bár itt az ültetési sáv is elég keskeny. Nagyon hiányoznak a zöldfelületből a koros, idősebb növények. Egy-két korosabb dión, a templomkert vadgesztenyéjén, valamint a polgármesteri hivatal előtti hársön kívül a közterületeken alig van idős növény. A templom kertje és környezete a település más részeihez hasonlóan zöldfelületi szempontból hiányosnak mondható. A zöldfelületi intézményekhez tartozó sportpálya a lakóterület nyugati oldalához kapcsolódik. Javasolt körbefásítása, növényssávval történő körbehatárolása.

Külterület:

A *szántóföldek* a közigazgatási terület nagy részét elfoglalják. Jelentős az összefüggő, homogén szántók előfordulása; kevésbé szakítják meg őket fasorok, erdősávok. A lakóterülettől keleti irányban tájvédelmi szempontból is fontos kisparcellás művelésű területek találhatók

A településen az *erdőterületek* nagysága 18,0 ha, amelyből 4,0 ha védelmi, 13,3 ha gazdasági rendeltetésű, 1,7 ha egyéb részlet (tisztás, nyiladék). Az erdőterületek 27 %-án az AGROPRODUKT Rt. gazdálkodik, 22 %-a rendezetlen tulajdoni viszonyú, 51 %-án magán erdőgazdálkodás folyik.

Jelentős külterületi fasor a közigazgatási területet délen érintő Pápát Celldömölkkel összekötő közút menti vegyes (akác, nyár) fasor.

I. c.) Településkép és utcaképek

A mai község mintegy 180 lakóházból álló, többutcs falu. Utcaképe a mai dunántúli falusi utcaképnek megfelelő, túlnyomórészt az utcafrontra épített, földszintes családi házakból áll össze. A házak nagyrészt egyszintesek, de a bevezető szakaszon, valamint a Felszabadulás utcában is beékelődnek kétszintes házak megbontva az utcaképet. Számos múlt században épült ház hordoz még barokk vonásokat, jellegzetes stíuselemeket, de az átépült házak változatos homlokzat- és tetőkialakításúak.

A település legmarkánsabb épülete az evangélikus templom, mely tömegével és magas tornyával uralja a faluképet. A templom környezete szegényes, néhol degradált képet mutat. A jelenlegi állapot méltatlan egy településközpont-hoz. A burkolatok kialakítása, felújítása, a közterületek intenzív növényesítése szükséges. Ez a terület a települési értékvédelem legfontosabb célterülete. Ide tartozik a Dózsa György utca keleti oldalának északi részén lévő degradált, spontán cserjésedő rész is, melynek azonnali rendezése szükséges.

Az evangélikus templom jó állapotban van, nagy területen elhelyezkedő temetője rendezett, lakóházai között több a látványos, városias hatást tükröző épület, s ezek mellett néhány a helyi hagyományokhoz igazodó régebbi lakóház.

Nagyon szembetűnők és zavaróak a légvezetékek az egész településen. Nincs olyan rész, ahol ne a vezetéktömeg uralná az utcaképet.

I. d.) Településkarakter.

Többutcs falu. A 18. század második felében kiadott 1. katonai térképen a település T alaprajzot mutat, a mai Kossuth-, illetve az ezzel merőleges József Attila-, és Dózsa utcák egy-egy rövidebb szakasza jelenik meg. A 19. század közepén kiadott 2. katonai-, illetve az 1857 évi kataszteri felmérésen mindössze a Kossuth utca jobb oldalán jelennek meg új épületek. Régi utcája a Dózsa György (Könnyid szer-, Könnyű u.) utca. Régi, népies neve onnan ered, hogy az Amerikát megjárt lakosok

laktak itt, akik jobb anyagi helyzetben éltek. A József Attila utcának több neve is ismert (Vinári u., Fölöstököm u., Kis Köz, Rövid u.), mely régen és ma is rövid, alig egy pár háznak helyet adó utca. A település főutcája volt régen és ma is a Kossuth (Fő) utca. Leghosszabb újabb keletű utcája a Felszabadulás utca (Zöld diófa u.), melyet 1945 után nyitottak meg. A Dózsa György utca, a József Attila utca, illetve a Kossuth L. utca templomtól a szántóig terjedő szakasza alkotja a település ősi magját. Ez látható a telekszerkezetből is, de a templomtól délre lévő széles utcaszakasz, illetve a templom északi oldalán a Dózsa György utca zezzugos szerkezete is egy középkori településszerkezetet mutat. Ez a szerkezet települési érték, nagyobb figyelmet kellene fordítani a kihasználására.

Belterületét túlnyomórészt lakó-, külterületét mezőgazdasági célra hasznosítják. A településképpen karakteresen jelenik meg a templom látványa. A település szerkezetét két párhuzamos utca alkotja, amelyeket merőlegesen rövid utcák (közök) kötnek össze. A beépítésre az előkertés beépítés jellemző.

I. e.) Védeltségük. (Régészeti és építészeti műemléki).

A település közigazgatási területén kiemelt régészeti védeltséget élvező lelőhely nincs, de megjegyzendő, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyek a 2001. évi LIV tv. 11. §-a által meghatározott általános törvényi oltalommal bírnak.

A településen országosan védett műemlék nincs. A helyi védeltséget élvező, ill. erre javasolt műemlékeket az 1. G. pontban soroljuk fel.

I. f.) Az örökségi érték és védeltségük viszonya.

Régészeti lelőhelyei közül mindössze egyről lehet tudni, hogy a mai település belterületére esik, a többi lelőhely a külterületeken található ezért a belterületi rendezés nincs rájuk komoly hatással, ugyanakkor a település külterületének több pontja régészeti érdekű területnek tekinthető. Az itt végzett földmunkáknál fokozott eshetősége van régészeti emlékek előkerülésének a nyilvántartott lelőhelyeken kívül is. Evangélikus temploma nem áll védelem alatt, épülete jó állapotban van.

E példák mellett több olyan örökségi érték (szép lakóépület, temetői sírjelek, stb.) található, amelyek, mivel a településen helyi védelmi rendelet nincs, semmilyen védelmet nem élveznek.

I.f.1.) Régészeti lelőhelyek:

Marcalgergelyi területén az MTA Régészeti Intézete irányításával a Magyarország Régészeti Topográfiája keretén belül készült szisztematikus régészeti topográfia (Magyarország Régészeti Topográfiája 1. A pápai és zirci járás; a továbbiakban Topográfia). A hatástanulmány a tervezési terület régészeti örökségének vizsgálatakor alapvetően erre támaszkodott.

Marcalgergelyi közigazgatási területén kiemelt régészeti védettséget élvező lelőhely nincs. A település régészeti hagyatéka közepesnek mondható, a régészeti topográfia mindössze három pontban jelöl meg különböző feltárásokat. A topográfia elkészültét követően új területek lettek belterületbe vonva, s itt építkezések folynak, e mellett újabb területeken intenzív gazdálkodást folytatnak, így a közigazgatási területről ismert lelőhelyek mellett, továbbiak előkerülése is várható. A kutatás feltételezi, hogy a legkorábban 1343-ban említett középkori település a mai területén lehetett, mivel 1870-ben a Dózsa György utcában 24 db. középkori aranypénzt találtak (1. sz. lelőhely), míg a mai József Attila utca végében kezdődő határban, a falu közvetlen közelében (2. sz. lelőhely) későbronzkori cserepet gyűjtöttek a régész kutatók, illetve az 1960-as években két paticsfalu házat is feltártak. A lelőhelyen 1911-ben római- illetve Árpád kori eredetű cseréplelet került elő. A falutól távolabb A „Szőlőhegy”-en (3. sz. lelőhely) későbronzkori urnasírokat találtak.

I. f. 2.) Építésze, köztéri alkotások:

A középkori település építészetéről nincsenek adataink. Templomáról legkorábban az 1740-es évek tájékán írnak, akkor is mindössze egy faoratóriumban gyűltek össze a protestáns vallású hívek. Mai épületállománya nem régebbi 100 évesnél, s a folyamatos átépítések következtében régi épületei jobbára eltűntek, illetve átépítették, vagy átalakították őket. Legimpozánsabb épülete az evangélikus templom, melynek országos védelem alá helyezését javasoljuk.

Egyházi épületek:

1. Evangélikus templom.

Országos védelemre javasolt. (M)

Címe: Kossuth Lajos u.

Hrsz: 97.

A gyülekezet hivatalos neve: **Marcalgergelyi-Szergényi Társult Evangélikus Egyházközség.**

Története:

A középkorban jobbágyfalu, templomáról nincs adat. A török alatt elnéptelenedik, a visszatelepülők már protestánsok. Prédikátorait 1681. óta ismerjük. 1774. évi tanúvallomásokból kitűnik, hogy eleinte egy pajtában tartották istentiszteleteiket, majd 1740. táján faoratóriumot építettek a Szalóky család fundusán, királyi engedély-jel. Az 1758. évi kath. visitáció jegyzőkönyve lutheránus oratóriumot említ, saját prédikátoruk van. Az említett oratórium 1754-ben leégett. További sorsát nem ismerjük, 1782-ben kapnak engedélyt nagyobb oratórium építésére. Végre 1783-ban felépült a nagyobb kőépület jelenlegi helyén, egész Kemenesalja lutheránusai részére. Az 1783. évi 1. katonai felvétel ott jelöli, az országleírásban pedig "Eine kleine solide ev. kirche" szöveg olvasható. Talán a térképészek még az előző, kisebb templomot vették fel, az újabb nem mondható kicsinek. Az 1857. évi kataszteri térkép kontúrával ábrázolja.

Jelenlegi formájában 1910-ben épült át a korábbi épülettömeg beépülésével. A gyülekezet levéltárában Barcza Elek budapesti építészről átalakítási tervek maradtak fenn; ő lehet a jelenleg álló épület tervezője. 1995-ben homlokzat-helyreállítást végeztek.

Jellege:

A falu széles főutcájának a végén (valójában a középpont), az útkereszteződésben áll az elődtől örökölt helyen, meglehetősen kényszeredett elhelyezésben. Impozáns

tömegű, historizáló stílusú, semmi nem emlékeztet a beleépült barokk-kori épületre. Nem védett.

K ü l s e j e:

Az újjáépült templom meghatározó eleme az oldalbejárat fölé épített hatalmas, kétemeletes, négyszögű, élszedett gúla-sisakban végződő neogót torony és az ahhoz oldalról csatlakozó karzatlépcső-tornyok, valamint a poligonális szentély.

A régi terem-templomot a tervező oly ügyesen vette körül toldalékokkal, hogy külsejét szemlélve nem vonnánk kétségbe eklektikus voltát.

Főhomlokzata a torony mellépítésével áthelyeződött az egyik hosszoldalra. Széles homlokfala többhajós templomot sejtet. Ebből lép némileg előre a 3 szintes, magasba törő torony. Lépcsőző támpillérek erősítik, akárcsak az épülettömeg többi sarkát. Eltérően a középkori előképtől, szerkezeti szerepük alig van. Nyerstégla felületűek, a homlokzati sík pedig vakolt, kváderezett.

Az oldalbejárat egyenes záródású nyílásában stílusazonos, műves kétszárnyú kapu, gondosan tervezett stilizált betétekkel. Szokatlan alakú beton előtető védi. Fölötte nagy csúcsíves vasablak, jó vonalú osztópálcákkal. A szintet vakolt ívsoros párkány zárja. A padlószinten két keskeny, magas nyílás, a legfelső szinten a nagyméretű harangablakok, szalagos parapettel. Órapárkány helyett csúcsos oromfalak zárják a tornyot, tompított sarkú gúlasisak ül rajta, csúcsán gömb és hatalmas kereszt.

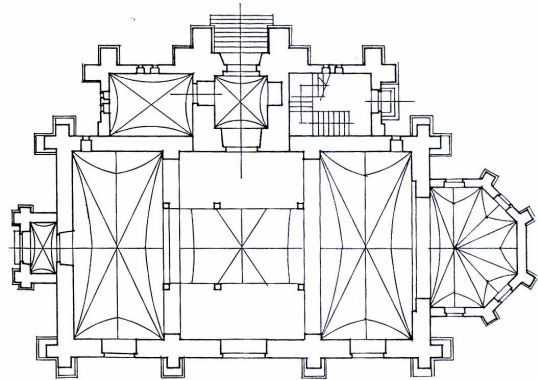
A homlokfal hasonló kialakítású, egyenes ferde oromfalak zárják. A másik hosszfal síkját mindössze a támpillérek törik meg. A déli végfalnak épült a szentély a nyolcszög 5 oldalával, sarkain támpillérekkel. Az északi végfalhoz a hátsó bejárat épült toldásképpen, timpanonos oromfal formájában. A kapu egyezik az oldalbejárat kapuval, az oromfal fölött körablak. Mindenütt cserépfedés.

Belseje:

Impozáns nagy tér, nagy belmagassággal. Az eredeti templomteret az utólagos pillérek és csúcsos hevederívek 3 boltszakaszra osztják, ezeket négysüveges gótikus keresztboltozatok fedik. A bordák, élek szegélye kellemes színű, szolid festéssel barátságos hangulatot ad. Többféle méretű, de egységes hangulatú csúcsíves ablak ad bevilágítást, de esetenként inkább hangulati elem. Az ablakfelületek finom vonalvezetésű filigrán fazonvas bordákkal osztottak. Neogót padok és u. a. stílusban 2 db csipkefinom öntöttvas csillár.

Nyomott csúcsos diadalíven át láthatunk be a szentélybe, mely későbbi toldás. Öt szögoldal határolja és u. o. boltozat fedi. Szószékoltára egy nagy triptichon reminiszenciája, a középső az oltárkép, a két szélső tömör, rajtuk 1-1 ajtó a sekrestyén és a szószéklépcső megközelítésére. A szuggesztív hatású oltárképen - jelenkori alkotás - régi mester közismert remekművének hatása érződik. Fölötte magasan a szószék, hátfal és hangvető egy azonos stílusban. Az oltárasztalon 2+2 nagy gyertyatartó és egy feszület. Az oltár mögött „*dr. Mohácsi Lajos Budapest 1919. április 14—május 5.*” olvasható. A tardosi vörös mészkő keresztelőkút 1910-ben készült, felirata: „*Aki hiszen és megkeresztelkedik üdvözüll.*”

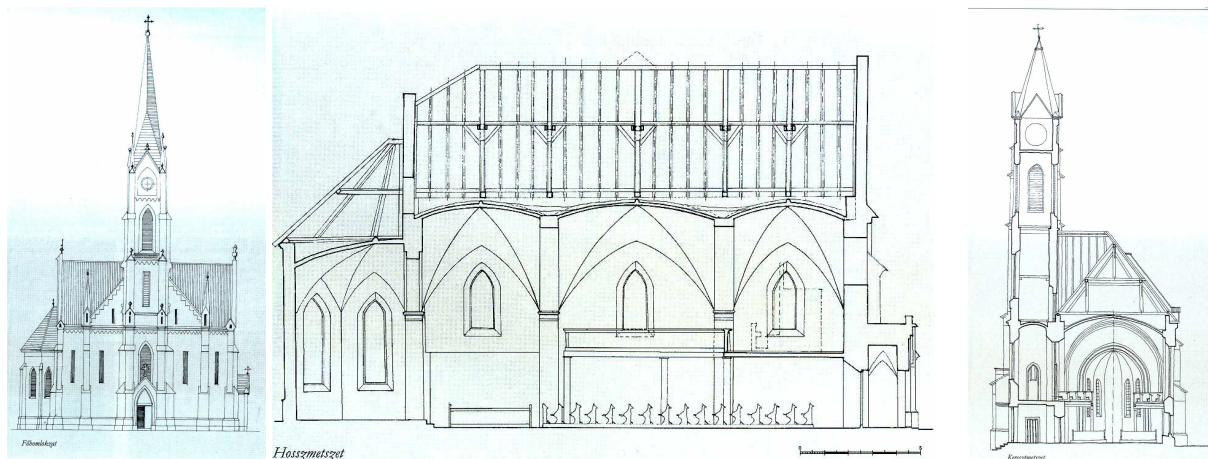

Falazott pillérekre támaszkodó szilárd földem hordja a karzatot, mely a teljes hátsó boltmezőt és a középső oldalait foglalja el. Tömör fa mellvédjét népies hangulatú karcolt és festett motívumok díszítik, igen jól illeszkedik a falfestéshez. Egyszerű

tölgyfa padok. Látványos nagy orgona, egy manuál + pedálos, Op. 1651., műves kidolgozású neogót sípházzal Rieger Ottó budapesti orgonakészítő gyárából.

Tetőterében többszintes, kötőgerendás, állószékes, komplikált szerkezetű fedélszék, utólagos erősítésekkel. Három harang, amelyek az esseni Krupp gyárban készültek, „geg. v. Bochumer Verein i. Bochum 1910. Készítette a marcalgergelyi ev. gyülekezet” felirattal - úgy mondják - I. Vilmos császár ajándéka.

Marcalgergelyi lelkészek: 1667-1688. Kránitz Lőrinc; 1703. Héricz Pál; 1703-1705. Horváth György; 1705-1708.(márc.) Dolgos István;

Marcalgergelyi-szergényi közös lelkészek: 1732-1754. Perlaky János; 1743-1746. Hrabovszky Jakab; 1744-1746. Horváth (Csebe) Pál; 1753-1754. Horváth György; 1754-1755. Fodor István; 1758-1760. László György; 1760-1762. Kováts Mihály; 1762-1770. Adorján János; 1774.(dec.)-1777.(máj.) Perlaki Dávid; 1773-1777. Dobsa János; 1777.(máj.)-1779.(aug.) Németh Ádám; 1778-1780. Kováts Mihály; 1779.(aug.23.)-1818. Tompos Balázs; 1783.-1785. Dubovai Pál; 1795.-1798. Dubovai Pál (Szergényben); 1809.(dec.)-1818. (júl.) Kis József segéd l. tanító; 1818.(júl.)-1845.(márc.) Berke Mihály (Veszprém megyei senior 1821-1845); 1825.(jan.)-1831.(okt.) Berke Imre (káplán); 1844.(ápr.)- Varjú József segédlelkész; 1845.(jan.)-1848. Varjú József helyettes lelkész 1849-1885. (máj.) Varjú József; 1874.(dec.) - Nagy Lajos segédlelkész; 1885.(máj.)-1889.(júl.) Szili Lénárd segédlelkész; 1889.(szept.)-1901.(szept.) Szili Lénárd - itt halt meg 1901. szept. 29-én; 1901.(szept.)- 1902.(febr.) helyettesít: Szabó Lajos dabronyi segédlelkész; Baldauf Gusztáv pápai segédlelkész; 1902.(máj.)-1949.(márc.) Mohácsy Lajos dr. (Veszprém megyei esperes 1938. aug.-tól; nyug. lelkész 1949. jan.-tól); közben: 1942. jan.-márc. Smidéliusz Ernő helyettes lelkész; 1942. ápr.-1943. febr. Hubert István segédlelkész; 1949.(ápr.)-1971.(okt.) Sikos Lajos; 1971.(nov.)-1974.(jún.) Magassy Sándor; 1974.(szept.)-1976.(aug.) Szerdahelyi Pál; 1976.(nov.)-2003.(aug.) Kovács Etelka; 2003.(aug.)- Szabóné Nyitrai Márta

Lakóházak, gazdasági épületek:

Marcalgergelyi településformája több utcás, szalagtelkes falu, azaz egymás mellett fekvő keskeny, hosszú belső telkei hosszanti oldalukkal érintkeznek, így alkotnak többszöri sorozatot.

A település korai épület-állományról nincsenek adataink. A mai József Attila utca végében, illetve ennek közelében a falu külterületén, 1966-ban, Mithai Sándor régész vezetésével két korai, paticsos falu házat tártak fel, s ugyanígy római telep nyomaira (pl. kötőanyag nélküli alapfalakra) is bukkantak a kutatók. A középkorból egyházi épületre utaló források, illetve tárgyi emlékek nincsenek. A falu a 18. században telepedett újra, de az ezt követő időszakból való épületállománya a 19. század végétől kezdődően nagyrészt átépült, ennek ellenére néhány figyelemreméltó épület található a faluban.

A lakóépületek szalagtelkekre épültek, a beépítés fésűs, a régi portáknál ritkán-, az újabbnál gyakorta előkertes. Az udvarok soros beépítésűek. Az istállót a telek hosszára merőlegesen építették, a lakóházzal szemben kisebb gazdasági épületek, ólak, fészerek találhatók. A régebbi lakóházak egysoros alaprajzi elrendezést mutatnak. A régi épületek anyaga első sorban a tömés fal, sárfal, kevésbé a téglafal, a helyiségeket fagerendás deszkafödém fedi, felette ollóágas, szelemenes fedélszékkal. Régebben a zsúp- és a nádfedés volt az általános, ma a cserép és a pala jellemző. A régi házak között látni oromfalasakat, amelyek főhomlokzatukkal az utcafrontra igazodnak. Az oromfalak, pillérek, kémények téglából épültek. Az 1960-as években végzett falubejárásakor a kutatók még zsuppfedeles házat is felmértek, illetve dokumentáltak, mára egyetlen zsuppfedeles ház sincsen. Az újabb keletű épületek általában előkertesek, tömegükkel nem minden esetben illeszkednek a faluképbe.

* A lakóházak számának alakulása:

1869-ben 57, 1890-ben 66, 1910-ben 70, 1930-ban 90, 1941-ben 99, 1949-ben 96, 1962-ben 136, 2000-ben 181, 2005-ben 180.

* Nyilvántartásban vett lakóépületek (zárójelben a helyrajzi számok):

- Felszabadulás u. 5. (181), 9. (179) szám
- József Attila u. 8. (19) szám.
- Kossuth Lajos u. 4. (33), 6. (34), 31. (79., 80), 35. (66), 43. (41/10., 41/9), 52. (44) szám.

Felszabadulás u. 5.

Felszabadulás u. 9.

József A. u. 8.

Kossuth L. u. 4.

Kossuth u. 6.

Kossuth u. 31.

Kossuth u. 35.

Kossuth u. 43.

Kossuth u. 52.

* Helyi védelemre javasolt lakóépületek: (H)

- Felszabadulás u. 5., 9. szám.
- József Attila u. 8. szám.
- Kossuth Lajos u. 4., 6., 35., 52. szám.

Megjegyzés: Az alábbiakban felsorolt örökségi értékek bemutatása informatív jellegű, **országos-**, illetve **helyi védelem** alá történő helyezésük előtt a szakszerű vizsgálatuk javasolt, így a védendő helyi értékek száma ennek függvényében fog végleges formában alakulni. A helyi védelem alá helyezendő köz- és lakóépületek külső megjelenését, utcai és udvari homlokzatuk stílusjegyeit, oromfalakat, oszlopos tornácokat, nyílászárókat meg kell tartani. Az épületekről és motívumaikról részletes fotók és rajzok készítenők, azok az engedélyezési terv részét kell, hogy képezzék.

1. Lakóház.

Címe: Felszabadulás u. 5.

Hrsz.: 181.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Alaprajzát tekintve egysoros, eredetileg hámosztatú (szoba, konyha, kamra) lehetett, egy központi bejáráttal. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája csapott nyeregtető, vagyis az oromcsúcson kisméretű ferde felületet képeztek ki, a tető szarufaszerkezetének módosítása nélkül. Héjazata tetőcserép, rajta egy padláslyukkal. Utcafrontján két szalagkeretes ablak. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, egyharmad-kétharmad arányban osztottak, két, felső harmadukban egy nyílászárnyasak. Homlokzatának szélé és ablakainak szalagkerete vörösesbarnára festett. Ablakai felett vörösesbarnára festett félkörívű vakolatdísz és kör alakú vörösesbarna festett díszítés. Oromzata téglalapítványú, kb. a torokgerenda magasságában két hosszúkas szellőzőnyílás

található rajta, melyek kerete vörösesbarnára festett. Az épület előtt keskeny előkert, mely a régebbi hagyományokat őrző előkertes utcaképre utal. Ilyenkor az utcaképet nem annyira az épületek, mint inkább a kerítések, a növényzet határozza meg. Homlokzatának vakolatdíszje különösen leromlott állapotú, felújításra szorul.

2. Lakóház.

Címe: Felszabadulás u. 9.

Hrsz.: 179.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, sárgásbarnára meszelt. Alaprajzát tekintve egysoros, eredetileg háromosztatú (szoba, konyha, kamra) lehetett, egy központi bejárattal. A földémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája csapott nyeregtető, vagyis az oromsúcson kisméretű ferde felületet képeztek ki, a tető szarufaszerkezetének módosítása nélkül. Héjazata tetőcserép Utcafrontján két szalagkeretes ablak. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, egyharmad-kétharmad arányban osztottak, két, felső harmadukban egy nyílászárnyasak. Homlokzatának széle, valamint trapéz alakú oromzatának alsó és felső szegélye vörösesbarnára festett. Ablakai felett vörösesbarnára festett ún. szakállas szemöldök-párkány. Oromzata téглаépítésű, kb. a torokgerenda magasságában három részből álló, rajta vörösesbarna keretbe foglalt, barokkos ívvel lezárt szellőzőnyílás. Az épület előtt keskeny előkert, mely a régebbi hagyományokat őrző előkertes utcaképre utal. Ilyenkor az utcaképet nem annyira az épületek, mint inkább a kerítések, a növényzet határozza meg. Az utcakép utcavonalas beépítésű. Felújításra szorul.

3. Lakóház

Címe: József Attila u. 8.

Hrsz.: 19.

L e í r á s a: Feltehetően vályogból épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Meszelt falazatának lábazata sötétebb, szürkés színű. Alaprajzát tekintve egysoros, eredetileg háromosztatú (szoba, konyha, kamra), központi bejáratú, vagy minden helyiségeivel a szabadba nyíló épület lehetett. A földémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés.

Tetőformája kontyos tető, héjazata tetőcserép. Utcafrontján két szalagkeretes ablak. Ablakai pallótokosak, kétrétegűek, két nyílászárnyasak. Homlokzata eredetileg keretes rendszerű, vakolatdíszes lehetett. Az ablak keretdíszé fölött vakolt szemöldökpárkány. Az utcakép utcavonalas beépítésű. Leromlott állapotú, felújításra szorul.

4. Lakóház.

Címe: Kossuth L. u. 4.

Hrsz.: 33.

L e í r á s a: Kő alapokon, kőből és téglából épült, kuriális jellegű lakóház. Eredetileg kisbirtokos kúria lehetett, ma lakatlan. A lakóépület és a hozzá csatolt gazdasági épületek a

telek mélyében, az utcától mintegy 40 méterre épültek. Korábbi a gazdasági épület (kamara, ólak, istálló), mely közös tető alatt állnak és szervesen kapcsolódnak a négyzetes alaprajzú, az utcavonallal párhuzamosan elhelyezett, az 1880-as években emelt lakóépülethez. Az épületek falazata vakolt, kékre meszelt, falazatának lábazata sötétszürke. A lakóépület homlokzata eklektikus jellegű, vakolatdíszes. Vakolatdíszei sárgára festettek. Utcafrontján öt szalagkeretes ablak. Homlokzata két szélső részén sávós kiképzés. Az épület előtt széles előkert.

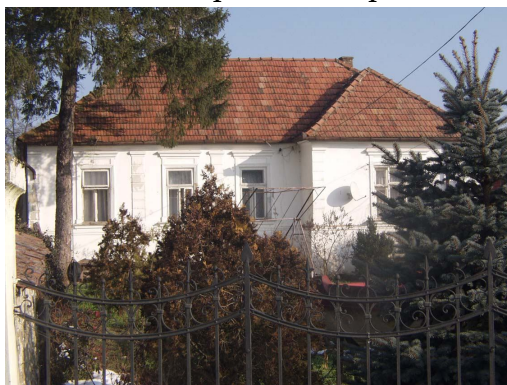

5. Lakóház.

Címe: Kossuth L. u. 6.

Hrsz.: 34.

L e í r á s a: Téglából épült, kismemesi jellegű lakóház. Falazata fehérre meszelt. Tetőformája a kontyos tető alapformájából kiinduló változatos tetőforma. Héjazata tetőcserép. Utcafrontján négy szalagkeretes ablak. Három ablaka kapcsolt gerébtokos, kétrétegű, kétharmad-egyharmad arányban vízszintesen osztott, két, felső harmadában egy nyílászárnyas. Homlokzatának jobb oldali része kiugró, ennek ablaka háromsávós ablak. Homlokzata klasszicista jellegű, keretes rendszerű, vakolatdíszes. Az ablakok felett a vidékre jellemző vakolt szemöldökpárkány. Az épület előtt széles előkert. Előtte négyszögletes keresztmetszetű, falazott faoszlopokkal körülvelt vaskapu.

6. Lakóház.

Címe: Kossuth L. u. 35.

Hrsz.: !1/9., 41/10.

L e í r á s a: Téglából épült, kuriális jellegű lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Tetőformája kontyos tető. Héjazata tetőcserép. Tetőzetének két szélén, a tető alsó vonalán egy-egy négyszögletes keresztmetszetű, kis gombban végződő toronyszerű oszlopdísz. Homlokzata oszlopos, keretes rendszerű, vakolatdíszes. Homlokzatának középső része a fal síkjából kissé kiemelkedik, melyet tető fölé magasodó, dús díszítésű rizalit zár le. Homlokzatának két szélén vörösesbarna stukkó dísz, egy-egy rozetta levélindával körülvéve, fölötté íves párkányzat. Homlokzatának középső részén a stukkó kagylódísz, ovális keretben, körülötte levelek, fölötté íves párkányzat. Három utcára néző modern ablakán ablaktábla. Az épület előtt keskeny előkert és alacsony falazatra támaszkodó fakerítés. Az épület az 1930-as években épült, eredeti tulajdonosa kereskedő volt, a díszítést a helyi szemben lakó pedagógus felesége tervezte.

7. Lakóház. Önkormányzati Hivatal épülete.

Címe: Kossuth L. u. 52.

Hrsz.: 44.

L e í r á s a: Téglából épült, kuriális jellegű lakóház. Eredetileg kisbirtokos kúria lehetett, ma polgármesteri hivatal. Falazata vakolt, sárgára meszelt, falazatának lábazata vörösesbarna. Tetőformája a kontyos tető alapformájából kiinduló változatos tetőforma. Héjazata tetőcserép.

Homlokzatának középső része kiugró és magasított. Homlokzata barokk jellegű, vakolatdíszes. Vakolatdíszei fehérre festettek. Utcafrontján három szalagkeretes ablak. Homlokzata két szélső részének ablakai kétsávosak, középső részének ablaka háromsávos, felette két kis ablak. Az épület előtt széles előkert. Kis és nagy vaskapuját négyszögletes keresztmetszetű, sárgára meszelt, vörösesbarnára festett, lapos csúcsban végződő falazott oszlopok veszik körül. Festett vaskerítésén kovácsoltvas dísz.

Térplasztika:

Egyházi jellegű kisplasztika (Kőkeresztek, köztéri szobrok):

1. Temetőkereszt, 1937-ből.

Helye: Községi temető.
Anyaga: Durva mészkő.
Kőfaragó neve: Schneider, Pápa.
Felirata: ISTEN / DICSŐSÉGÉRE / EMELTETET / 1937-BEN
Leírása: Volutákkal díszített alsó részének homlokoldalán felirat. Egyszerű kereszten INRI-felirat alatt domborművű korpusz. A kereszt előtt az imádkozó Mária szobra.
Állapota: Közepes.

Világi jellegű térplasztika:

1. Emléktábla 1923-ból.

Helye: Evangélikus templom
Anyaga: Fekete márvány.
Kőfaragó neve: Schneider Géza kőfaragó, Pápa.
Felirata: Marcalgergelyi község hősi halottai
1914-1918 Boda János, Böczén István,
Dénes János, Dénes József, Gál Sándor,
Illés János, ifj. Illés Zsigmond, Józsa
Károly, ifj. Kiss Mihály, Kiss Lajos,
Léránt József, Nagy Sándor, Nardai
Imre, Ragács József, Sóth János, Süle Sándor, Szabó Sándor, Szűcs István.
Boda László és többek áldozatkészségéből.
Leírása: Díszes keretben fekete márvány.
Állapota: Jó.

2. Emléktábla 1994-ből.

Helye: Evangélikus templom falán
Anyaga: Fekete márvány.
Kőfaragó neve: ismeretlen.
Felirata: A II. világháború áldozatai Grünfeld család, Kósa Sándor, Kósa Sándorné, Nagy Család, Takács Katalin, Ziffer család.
A II. világháború hősi halottai 1939-1945
Berki Gyula, Bíró Gyula, Csöngői József, Dobroné Ferenc, Erdélyi Sándor, Katona Imre, Kiss Lajos, Mizser Vendel, Orbán János, Süle István, Varga Károly.

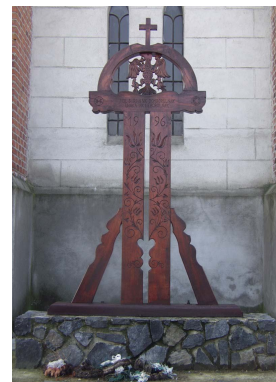

Leírása:

Felavatva: 1994. augusztus 28.

3. Világháborús emlékoszlop 1996-ból.

Helye: Evangélikus templom előtt.
Anyaga: Fa.
Kőfaragó neve: (?)
Felirata: „Hol sírjaink domborulnak / Unokáink leborulnak / 1996..
Állíttatta: Marcalgergelyi Önkormányzata.

4. Millenniumi emlékkő 2001-ből.

Helye: Polgármesteri Hivatal előtt
Anyaga: Zirci terméskő, égetett kerámia.
Kőfaragó neve: Kovács Árpád keramikus iparművész, Nemesszalók.
Felirata: (Címer).
Megjegyzés: Az emlékmű felavatására a községátszó és a címer avatásával egy időben került sor. A település zászlaját és címerét Szántói Zoltán veszprémi mérnök-tanár tervezte.
Állíttatta: Marcalgergelyi Önkormányzata. A kőtömb Illés Ferenc Marcalgergelyiből elszármazott ajándéka.

Temető és sírjelei:

A település déli végén, az országút nyugati oldalán, nagyobb területű, ritkásan használt, vegyes felekezetű temető. A temető magába foglalja a 69 és a 70 hrsz-ú ingatlanokat. A temetőben ravatalozó is van. A temető bővítése a közeljövőben nem szükséges. A katolikusok által ide temetett részben a keresztjét 1937-ben állították. A temetőben a legkorábbi sírkövén az 1807-es halálozási évszám olvasható. A terület déli része a katolikusoké. Középen a hátsó részen ritkásan evangélikus sírok, ezen belül a Kiss család másfél tucatnyi síremléke. Elöl hat régebbi református sírtábla. A mesternevek tükrében látható, hogy a síremlékek zöme a pápai (Krausz, Kelemen, Horváth) és a celldömölki (Szalóky) kőfaragó műhelyeinek termékei.

1. Kis Zsigmond síremléke 1807-ből. (H)

Helye: Községi temető.
Anyaga: Durva mészkő.
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: ITT NYUGSZIK / NEMES / KIS ZSIGMOND ÚR / MEG HOLT NS. GERGELIBEN / ÉLETÉNEK 56 ESZTENDEJÉBEN 1807.
Leírása: Hasáb alakú sírjel, felül voluttás lezárással. Homlokoldalán vésett felirat.
Állapota: Közepes. Konzerválása és helyi védelme javasolt.

2. Tompos Balázs evangélikus prédikátor síremléke 1813-ból.

Helye: Községi temető. (H)
Anyaga: Durva mészkő.
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: ITT / NYUG T.T.N. / TOMPOS BALÁZS ÚR / GERGELI EV PR / ÉS SEN SZÜL. 1736 / É MEG HOLT 1813 É / 1^{SŐ} HÓ 18^{DIKÁN} / 60 ESZTENDŐS / PRED.
Leírása: Félköríves oromzattal lezárt, vonalkeretes táblán vésett felirat.
Állapota: Közepes, konzerválása és helyi védelme javasolt.

3. Kis József síremléke 1822-ből. (H)

Helye: Községi temető.
Anyaga: Durva mészkő.
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: ITT NYUGSZIK / AZ URBAN / N.N. KIS JÓZSEF / SZÜLETETT / 1742 / MEGBOLDOGULT / 1822 / JUNIUS 21KÉN.
Leírása: Félköríves oromzattal lezárt, szalagkeretes táblán felirat.
Állapota: Közepes, konzerválása és helyi védelme javasolt.

4. Barcza Terézia síremléke 1855-ből. (H)

Helye: Községi temető.
Anyaga: Vörös mészkő.
Kőfaragó neve: Krausz, pápai kőfaragó mesterjegye.
Felirata: BARCZA TEREZSIA / asszony / élt 50 évet / meghalt 1855 év szept. 9-én.
Leírása: Félköríves oromzattal lezárt, szalagkeretes táblán, vésett fűzfa alatt vésett felirat.
Állapota: Közepes, konzerválása és helyi védelme javasolt.

5. Kis Karolina síremléke 1856-ból. (H)

Helye: Községi temető.
Anyaga: Vörös mészkő.
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: Itt nyugszik / KIS KAROLINA / elhunyt 1856.
június 2.
Leírása: Félköríves, peremes párkánnyal lezárt, szalagkeretes táblán vésett felirat.
Állapota: Közepes, konzerválása és helyi védelme javasolt.

6. Söth Zsuzsanna síremléke 1869-ből. (H)

Helye: Községi temető.
Anyaga: Vörös mészkő
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: ITT NYUGSZIK / AZ ÚRBAN / SÖTH ZSUZSANNA / MEGHALT 56 ÉVES KORÁBAN / 1869 / EMELTETTE FÉRJE TÓTH JÓZSEF.
Leírása: Félköríves, peremes párkánnyal lezárt sírjel, homlokoldalán vésett felirat.
Állapota: Közepes, konzerválása és helyi védelme javasolt.

7. Józsa Gábor síremléke 1871-ből. (H)

Helye: Községi temető.
Anyaga: Vörös mészkő
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: Itt nyugszik / az Úrban / JÓZSA GÁBOR / élt 78 évet / meghalt május 17. / 1871.
Leírása: Hasáb alakú sírjel, felül íves lezárással. Homlokoldalán voluttával díszített szalagkeret, közepén vésett felirat.
Állapota: Közepes, konzerválása és helyi védelme javasolt.

8. Boda Mihály síremléke 1875-ből. (H)

Helye: Községi temető.
Anyaga: Vörös mészkő
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: ITT NYUGSZIK BOLDOGULT / NS. BODA MIHÁLY / FÖLDBIRTOKOS / MEGHALT 57 ÉVES KORÁBAN / MÁJUS HO 3-IK / 1875.
Leírása: Hasáb alakú sírjel, felül két vállból induló íves lezárással. Szalagkeretes homlokoldalán vésett felirat.
Állapota: Közepes, konzerválása és helyi védelme javasolt.

9. Kis-Csot család síremléke 1876-ból. (H)

Helye: Községi temető.
Anyaga: Vörös mészkő
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: ITT NYUGSZIK / NEMZETES / KIS IMRE / ÉLT 69
ÉVET / MEGHALT FEBRUÁR 1-ÉN 1875.
ITT NYUGSZIK / NEMZETES CSÓT JULIANNA /
ÉLT 54 ÉVET / MEGHALT 1876-BAN
Leírása: Kettős sírkő. Hasáb alakú sírjel felső felén két íves
lezárással. Homlokoldalán szalagkeretben
szomorú fűz vésett alatt, vésett felirat.
Állapota: Közepes, konzerválása és helyi védelme javasolt.

10. Boda László síremléke 1877-ből. (H)

Helye: Községi temető.
Anyaga: Vörös mészkő
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: *Itt nyugszik / az Úrban boldogult* / NS. DODA LÁSZLÓ
/ élt ... évet / meghalt szept. 22 6 1877.
Leírása: Hasáb alakú sírjel, felül vállból induló íves
lezárással. Homlokoldalán szalagkeretes tükörben
kimagasló felületen vésett felirat.
Állapota: Közepes, konzerválása és helyi védelme javasolt.

11. Söth János síremléke 1877-ből. (H)

Helye: Községi temető.
Anyaga: Vörös mészkő
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: *Itt nyugszik az Úrban boldogult* / SÖTH JÁNOS /
meghalt 58 éves korában / március 8-kán / 1877.
Leírása: Az előbbinek társa. Hasáb alakú sírjel, felül vállból
induló íves lezárással. Homlokoldalán szalagkeretes
tükörben kimagasló felületen vésett felirat.
Állapota: Közepes, konzerválása és helyi védelme javasolt.

12. Németh Éva síremléke 1878-ból. (H)

Helye: Községi temető.
Anyaga: Vörös mészkő
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: *Itt nyugszik* / NÉMETH ÉVA ASSZONY / néhai /
VARGHA LÁSZLÓ / Gergelyi lelkész édes anyja /
meghalt 1878-ban / 71 éves korában.
Leírása: Hasáb alakú sírjel, felül íves lezárással.
Homlokoldalán vonalkeretes tükörben vésett felirat.
Állapota: Közepes, konzerválása és helyi védelme javasolt.

13. Vida Dezső síremléke 1890-ből.

Helye: Községi temető.
Anyaga: Műkő, fekete márvány
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: VIDA DEZSŐ 1912. 8. 22. 1990. 7.
22. néptanító, tart. őrnagy.
"Hazádnak rendületlenül / Légy
híve, ó magyar: / Bölcsőd az s
majdan sírod is, / Mely ápol s
eltakar."
Megjegyzés: V. D. igazgató-tanító, helytörténész.
Állapota: Jó.

I. g.) Védelem alatt álló, illetve helyi védelemre javasolt örökségi emlékek.

MŰEMLÉKEK. Országos védelem alatt álló műemlékei:

Marcalgergelyin országos védelem alatt álló örökségi érték nincsen.

HELYI VÉDELEM. Helyi, illetve országos védelemre javasolt örökségi értékek:

Megjegyzés: Az alábbiakban felsorolt örökségi értékek bemutatása informatív jellegű, **országos**-, illetve **helyi védelem** alá történő helyezésük előtt a szakszerű vizsgálatuk javasolt, így a védendő helyi értékek száma ennek függvényében fog végleges formában alakulni.

1. **(M)** Evangélikus templom. Országos védelemre javasolt. Hrsz: 97.
2. **(H)** Lakóépület. Felszabadulás u. 5. sz. Hrsz: 181.
3. **(H)** Lakóépület. Felszabadulás u. 9. sz. Hrsz: 179.
4. **(H)** Lakóépület. József Attila u. 8. sz. Hrsz: 19.
5. **(H)** Lakóépület. Kossuth Lajos u. 4. sz. Hrsz: 33.
6. **(H)** Lakóépület. Kossuth Lajos u. 6. sz. Hrsz: 34.
7. **(H)** Lakóépület. Kossuth Lajos u. 35. sz. Hrsz: 41/9., 41/10,
8. **(H)** Lakóépület. Kossuth Lajos u. 52. sz. Hrsz: 44.
9. **(H)** Síremlék. Kis Zsigmond síremléke 1807-ből.
10. **(H)** Síremlék. Tompos Balázs evangélikus prédikátor síremléke 1813-ból.
11. **(H)** Síremlék. Kis József síremléke 1822-ből.
12. **(H)** Síremlék. Barcza Terézia síremléke 1855-ből.
13. **(H)** Síremlék. Kis Karolina síremléke 1856-ból
14. **(H)** Síremlék. Söth Zsuzsanna síremléke 1869-ből.
15. **(H)** Síremlék. Józsa Gábor síremléke 1871-ből.
16. **(H)** Síremlék. Boda Mihály síremléke 1875-ből.
17. **(H)** Síremlék. Kis-Csot család síremléke 1876-ból.

18. (H) Síremlék. Boda László síremléke 1877-ből.
19. (H) Síremlék. Söth János síremléke 1877-ből.
20. (H) Síremlék. Németh Éva síremléke 1878-ból.
21. (H) Régészeti lelőhely. BELTERÜLET. Hrsz: 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 184. út.
22. (H) Régészeti lelőhely. BICSAKDOMB. Hrsz: 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29. út, 32., 03/10., 06. út, 07/3.
23. (H) Régészeti lelőhely. SZŐLŐHEGY. Hrsz: 42., 03/2., 03/3., 03/5., 03/6., 03/13., 03/14.
24. (H) Természeti értékek. Idős puszpángok és nehézszagú borókák a temetőben
25. (H) Természeti értékek. Idős puszpáng a polgármesteri hivatal kertjében
26. (H) Természeti értékek. Hárs a templomkertben
27. (H) Természeti értékek. Idős fenyők a temetőben.

Lh.) Természeti örökség emlékei:

Marcalgergelyin országos, illetve helyi jelentőségű védett természeti terület, illetve érzékeny természeti terület nem található. *Védendő külterületi részek* a közigazgatási terület északi részén, a Marcal mentén, valamint a külterület középső részén található természeti területek.

A *természeti területek* nemcsak a ritka fajok megőrzésének szempontjából, hanem ökológiai szempontból is jelentősek, hiszen a Marcal-folyó a hozzá kapcsolódó part menti kísérő sávval fontos ökológiai folyosó is egyben.

A védett és védendő értékeken kívül fontos szerepet játszanak az ún. *ökológiai kiegyenlítő felületek*. A nagy kiterjedésű szántók között a növény- és állatfajok számára élőhely fragmentumként szolgálnak. Jelen esetben az ökológiai kiegyenlítő felületek közé tartoznak a mezőgazdasági területek szegélyén, utak, árkok mentén húzódó fasorok, cserjesávok. Ezek fő fajai a fehér akác, a nyarak, a kökény, az egybibés galagonya, a fekete bodza, a gyepűrózsa. Sajnos a fajok közül döntő többségben a fehér akác dominál, a többi faj ritkábban fordul elő. A fajok természetvédelmi értéke

nem magas, de ezek a területek ökológiai szempontból annál fontosabbak. Részben bűvő- és táplálkozó helyet, részben vándorlási lehetőséget biztosítanak a Marcal, mint ökológiai folyosó irányába. A településen rendkívül fontosak ezek a fás, cserjés állományok, mert a közigazgatási területen nincsenek összefüggő erdő- és gyepfoltok a Marcal menti gyepektől eltekintve.

Az egyedi természeti értékek közül az alábbiak helyi védelemre javasoltak:

Idős puszpángok és nehézszagú borókák a temetőben

Idős puszpáng a polgármesteri hivatal kertjében

Hárs a templomkertben

Idős fenyők a temetőben.

I. i.) Területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggés-rendszerében:

Marcalgergelyi régészeti lelőhelyei a belterületen, vagy annak közvetlen közelében találhatók. Ezért a belterületi rendezésnél figyelemmel kell lenni rájuk.

A település kialakult településszerkezetét, úthálózatát, telkek beépítését a településrendezési tervek készítésénél a tervezők megtartották.

A helyi értékvédelem figyelembevételével a jellegzetes falukép megőrzését úgy biztosítható, hogy a meglévő utcarendszer megőrzése továbbra is biztosított, az épületek kialakításánál előírásra kerül a hagyományos (természetes) építőanyagok alkalmazása, az épületek külső megjelenésének (gang, utcai homlokzat, díszítő motívumok) megtartása. A rendezési terv a községet falusias lakóövezetbe sorolja.

Figyelemmel kell lenni a mai település belterületén történő fejlesztéseket, mivel a régészeti kutatás a középkori falut a mai területén feltételezi azonosítani. A falu jelenlegi belterületén így újabb leletek felbukkanásával lehet számolni.

Az épített örökség emlékei és környezetük általában megfelelő állapotban vannak. Műemléki védelem alatt álló épülete nincsen, régebbi lakóépületei közül több felújított állapotban van, látni egy-két szépen megőrzött, illetve felújított lakóházat a faluban, de vannak olyan régi épületek is, amely felújítást igényel(ne). Községi temetője rendezett, ennek fásítása javasolt.

II. Változtatási szándékok

II. a.) Településhálózati és tájhasználati változás

A kellemes táji környezetben található település területe 776 ha, melyből a belterület 52 ha-t tesz ki.

Belterület:

Többutcás falu. A település beépítése falusias jellegű, ez a beépítési jelleg továbbra is megtartandó. A lakóterületek a település azon szerkezeti egységei, ahol elsősorban a lakófunkció dominál. A tervfajta övezetes jellege miatt a lakóövezetekben a lakóépületeken kívül különböző intézmények (igazgatási, kereskedelmi, szolgáltató funkció, stb.), kisebb-nagyobb kiterjedésű zöldfelületek is elhelyezhetők.

Marcalgergelyin nem jellemző az ipari termelés, azonban kisebb ipari terület kialakításának a lehetőségét biztosítani kell.

A településen jelenleg kiépített közpark a 107 hrsz-ú ingatlanon található. A meglévő és tervezett intézmények körül célszerű nagyobb zöldterületet kialakítani. A belterület északi határában zöldterület is kijelölésre került, a 12 hrsz-ú ingatlanon.

Jelentősebb gazdasági tevékenység a településen nem található. A vasúti pályatesttől délre, a volt major területe (046/2/17 hrsz.), mint mezőgazdasági üzemi területet, ipari-terület felhasználási kategóriába került. A területen elsősorban szarvasmarha-tartással foglalkoznak. Úgyszintén ebbe a kategóriába kerültek besorolásra a település energiaszolgáltatási, és a településgazdálkodás építményeinek elhelyezésére szolgáló területek is. Ennek megfelelően a település gázfogadó állomásának helyet biztosító terület, valamint a két kúttal rendelkező vízmű és glóbusz területei (82/1, /2 hrsz), mint településgazdálkodási ipari terület kezelendő.

Külterület

A település külterületein a művelésre alkalmas földrészekeken mezőgazdasági tevékenységet folytatnak. Jellemző művelési ága elsősorban a szántó, továbbá legelő rét és gyepek is találhatóak. Marcalgergelyi külterületén a Nemesszalóki Mezőgazdasági Szövetkezet foglalkozik növénytermesztéssel, valamint az Agroprodukt Rt folytat jelentősebb mezőgazdasági tevékenységet a volt major területén. Az itt található külterületi lakott hely, mely korábban a mezőgazdasági dolgozók szolgálati lakásai voltak. A területen jelenleg is laknak.

A település csak elenyésző részét borítja erdő. Az erdőterületek nagysága 18,0 ha, ami az 724 ha-os külterület 2,5 %-a. Az erdőterületek jelentős része, 12,3 ha gazdasági rendeltetésű, 1,7 ha egyéb részlet. Az erdőterületek 22% a rendezetlen tulajdonviszonyú, 27%-án az Agroprodukt Rt gazdálkodik, 51%-án magán erdőgazdálkodás folyik. A település északi területein kisebb egybefüggő erdők találhatók, a 012/3 és 09 hrsz-ú területeken. A kisebb erdőfoltok a gazdasági- és belterület mellett, valamint a vízfolyások partjainál elsődleges rendeltetésük szerint védett vagy védő erdők. A védelmi erdők területe 4,0 ha-t tesz ki a településen.

II. b.) Településszerkezeti, területhasználati és beépítettség változás

Marcalgergelyin egyre több új lakás épül, illetve kerül átalakításra. Belterületén jelenleg mintegy 180 lakóház van, a községben pár foghíjtelek is található. A hatályos rendezési tervben korábban kijelölt pár lakótelek javarészt beépült. A letelepedési és építési kedv kiszolgálása érdekében a jelenlegi rendezési terv további lakótelekeket javasolt kialakítani. A település déli részén biztosított lakóterületek mellett a Kossuth Lajos utca kétoldalas beépítésével további 27 építési telek kialakítását javasolja a rendezési terv. A lakóterületek infrastruktúrája a szennyvízcsatorna – hálózat kiépítését követően hiánytalanul mondható.

Tanulmányozva a kialakult beépítési szerkezetet, megállapítható, hogy döntően az utcakereszetre merőleges telekszerkezet alakult ki. Marcalgergelyin az oldalhatáron

álló beépítési mód a jellemző, amelyet továbbra is meg kell őrizni, és a szabályozásban az oldalhatáron álló beépítést kell támogatni. A lakótelkeken utcára merőleges, a telek tengelyével párhuzamos, vagy arra merőleges tetőgerincű épületek helyezhetők el. Az épületállományt vizsgálva a jellemző építménymagasság a 4,5 métert nem haladja meg. A tetőformát tekintve a nyeregtető, míg a héjazat tekintetében a cserép dominál. A szabályozási előírások megfogalmazásánál a kialakult állapotoknak megfelelően kell megfogalmazni a szabályozási elemeket, így új épületek kialakítása, illetve a meglévő épületállomány felújítása esetén a településképhez illeszkedő, harmonikus beépítés érhető el.

II. c.) Infrastrukturális változás

Közlekedés.

Marcalgergelyi a 8411. jelű Somlójenő-Szergény összekötő út és a 84117. jelű Marcalgergelyi bekötőút csomópontjában található. A település Pápától 19 kilométerre nyugatra, a megyeszékhely Veszprémtől 72 kilométerre északnyugatra fekszik. Veszprém a 8411. jelű és 8404. jelű mellékutakon át a 83. számú és 8. számú főutakon, vagy a 8411. jelű és 8401. jelű mellékutakon át a 8. számú főúton közelíthető meg. Marcalgergelyi a mikroközpont szerepkörű Nemesszalók község közvetlen szomszédságában található.

Veszprém megye területrendezési terve a településsel kapcsolatban két közlekedésfejlesztési változtatást javasol, a Külsővattal, illetve a Vinárral összekötő út megfelelő kiépítését. (Az utak jelenleg is léteznek, csak mostani, földút szintű kialakításuk a gépjárműforgalom számára nem megfelelő).

A település belső úthálózatának fő tengelyét a 84117. jelű közút, a Kossuth Lajos utca adja. A megyei területrendezési terv által javasolt fejlesztés után jelentősebb a szerepet kap majd a Dózsa György - József Attila utca irány is.

Az utcák nagyrészt aszfalt burkolattal vannak ellátva. Mivel a település burkolt útjai közül jelenleg egyik burkolatszélessége sem felel meg a szabványban előírtaknak, így a rendezési terv fontos feladatként jelöli meg a burkolatszélesség előírtak szerinti megnövelését. A közlekedési szolgáltatás színvonalának növelése érdekében minden belterületi utcát szilárd burkolattal kell ellátni. Az utcák burkolata folyamatos karbantartást, több helyen felújítást, az Újmajor felé vezető út sürgős kátyúzást igényel.

Belvíz-elvezetés

Marcalgergelyi felszíni vizeinek befogadója a Marcal fő-, illetve mellékcsatorna. Marcalgergelyi topográfiai adottságát tekintve viszonylag sík terepen fekszik, területét csak kisebb dombocskák szabdalják, így a lefolyó felszíni vizek kevés hordalékot szállítanak.

A felszíni csapadékvíz elvezetése (helyenként kétoldali) nyílt árkos rendszerben történik. Az árokhálózat folyamatos karbantartást igényel.

Vízellátás

Marcalgergelyi község területén a közcélú ivóvízhálózat kiépült. A település vízellátó rendszerének vízbázisát a Szerényben, illetve a 82/1 hrsz-ú vízmű területen lévő fúrt kutak biztosítják. A vízellátás rendszere a nyolcvanas évek elején Vinárral közösen került kiépítésre.

Csatornázás

Marcalgergelyin a közcélú szennyvízelvezető csatorna - hálózat még nem épült meg. A tervek szerint a település Vinárral együtt csatlakozik a nemesszalóki szennyvíztisztító telephez. A szennyvíztisztító telep a Hajagos - patak partján tervezik megvalósítani, a szennyvíz befogadója a patak.

Villamos energia ellátás

Marcalgergelyin jelenleg mintegy 180 lakóépület található. A villamos energia fogyasztói rákötések aránya 100%-os. A község közép feszültségű villamosenergia-ellátása a Pápai 120/20 kV-os OVIT állomásról történik.

Földgázellátás

Marcalgergelyin a vezetékes földgázellátás, a belterületen 100%-osan kiépült. Jelenleg a bekötések száma 90 db, mely 50 %-os bekötési aránynak felel meg. A település az Adásztevelen található gázátadó állomásról, nyomáscsökkentőn keresztül kapja a földgázt.

Távközlés

A település belterületén a vezetékes telefonhálózat ki van építve és az ingatlanok mintegy 75%-a saját állomással rendelkezik. A település a 89-es távhívó számon csatlakozik az országos, illetve nemzetközi távhívó hálózathoz.

A Hungarotel Rt hálózata a község területén elsősorban légkábeles oszlopsoros hálózatot alakított ki. A távközlési hálózat az 50. számú Pápai primer körzetközpontból leágazva épült ki.

A rádiótelefon elérhetőség elfogadható. A mobiltelefon szolgáltatás igénybevehetősége a Szerényben és Dabronyban telepített bázisállomásokról biztosított.

II. d.) Népeség, életmód, társadalom, kultúra változása

Népeség:

A település népségének alakulásáról csak a török idők után vannak megbízhatóbb adataink. Régészeti kutatások tanúsága szerint, környezete már az ókortól lakott hely, majd a középkorban a mai település területének egy részén volt Marcalgergelyi települése. A török alatt lakossága megfogyatkozott, 1556-ban azt jegyzik fel róla, hogy a törökök teljesen elpusztították, s csak a török idők után települtek be jobbágyok, majd a 18. században még nagyobb számban jelentek meg az új lakosok.

1715-ben, az országos összeírásban kuriálisnak nevezik a helyet. 1720-ban nem írják össze és úrbéri tabella sem készült róla. A 18. században azután — a nem nemes zsellérek mellett — egyre több kurialista nemes jelenik meg a nemesi telkeken.

A 20. század fordulójáig egyenletes növekedéssel jellemezhető, ami a múlt század végére kiegyensúlyozott társadalmi-gazdasági helyzetét tükrözi. Pápan, Celldömölkön az 1800-as évek végén a nagyhagyományú manufaktúrákból kezd kialakulni a gyárpar. Ennek hatására és a mezőgazdaság szerkezet és jellegváltozása következtében a településen is megkezdődik a lassú folyamatos népesség fogyás. Így a községből megindult az elvándorlás az ipari települések felé. Később a településen és környékén létesített TSZ-i mellékküzemágakban sokan találtak munkát és az elvándorlások száma mérséklődött. Jelenleg a lakosság szám stagnál, így a település népessége 480 fő körül alakul. A lakosság helyben, vagy a közeli városokban, nagyközségekben talál munkahelyeket.

Marcalgergelyi lakossága számának alakulása: 1785-ben 359 fő, 1829-ben 380 fő, 1857-ben 402 fő, 1869-ben 397 fő, 1890-ben 401 fő, 1910-ben 421 fő, 1930-ban 467 fő, 1941-ben 473 fő, 1949-ben 467 fő, 1960-ban **681** fő, 2000-ben 502 fő, 2005-ben 480 fő.

Életmód-társadalom:

A falut a középkorban jobbágyok lakták, urai kisebb birtokos nemesek. A 16. században, a hatalmas Csoron család birtokol benne. A török idők után lakossága agrártermeléssel foglalkozik.

A 19. század végén 152 keresőből 82% — a lakosság 71,4% — a gazdasági cseléd, gazdasági munkás, illetve napszámos. Az 1346 holdas község határon 28 birtokos és bérlő osztozik, közülük öt 100 holdon felüli, tizenhárom 10—100 holdas és tíz 10 holdon aluli birtokkal rendelkezik. 1941-ben már 33 gazda birtokolja a falu területét és a 100 holdon felüli birtokok száma eggyel, a tíz holdon aluliaké négygyel növekedett.

A község gazdasági jellegében a 20. század első felére sem következett be lényeges változás. Fő megélhetési forrás a mezőgazdaság maradt, az iparból élők 1941-ben 12,9%-, 1960-ban pedig 14.%-át teszik az összlakosságnak.

1945-ig kisközség, Vinár községgel együtt Nemesszalók nagyközséghez tartozik. 1950-től Vinárral közös tanácsot alkot, Marcalgergelyi központtal. 1969-től Nemesszalókhoz csatolják, 1990-től önkormányzat vezeti.

A „Petőfi” TSZ 1959-ben alakult, 1961-ben a Nemesszalóki „Harci” , „Új Élet”, s a vinári „Őszi rózsza” tsz-es egyesítésével, Nemesszalók központtal az „Egyetértés” nevet viselő Mgtsz-é alakultak.

Jelenleg a település területi kapcsolataiban Pápa dominál, mely a térség hagyományos központja. Pápa vonzását a Vas megyei Celldömölk munkahelykínálata egészíti ki, s ez különösen a vasút mentén hat.

A településen két vegyesbolt, két italbolt működik. A vállalkozói üzemeltetésű kereskedelmi egységek a piac bővülésével, illetve a piaci viszonyoknak megfelelően bővíthetnek, azonban elsősorban színvonaluk emelésére kellene nagyobb hangsúlyt fektetni.

A településen jelenleg több háziipar jellegű gazdálkodó, különböző szolgáltatásokat kielégítő vállalkozó található.

Kultúra változása:

Az újratelepült Marcalgergelyi lakossága magyar, evangélikus vallású. Evangélikus prédikátorát 1690-ből név szerint feljegyzik. A kevés számú katolikus a külsővati plébániához tartozik. Helyben egytanítós iskolája van. A „mester” házát 1698-ban osztályban említik, nem kétséges, hogy ekkor is működött a községben rector.

Marcalgergelyin az intézményellátottság megfelelő, a helyi igényeket ki tudja elégíteni. Óvoda helyben megfelelően működik. Általános iskolába a szomszédos Nemsszalókra járnak a gyerekek. A kulturális igényeket a művelődési ház és könyvtár tudja kiszolgálni. Az alapfokú egészségügyi ellátást tekintve megállapítható, hogy az orvosi rendelő állapota megfelelő. A háziorvos és a védőnő is rendszeresen tart rendelőt a községben. Gyógyszertár Pápán található, de helyben is működik fiók gyógyszertár az orvosi rendelőben. Kórház legközelebb ugyancsak Pápán van. A további alapellátást a kiskereskedelmi egységek és vendéglátó egységek szolgálják.

Szálláshely szolgáltatást a településen a falusi turizmus keretein belül lehetne biztosítani, azonban eddig erre nem volt jelentős igény.

Az evangélikus templom falán emléktáblák örökítik meg a világháborúkban elesettek emlékét.

III. Hatáselemzés

III. a.) Történeti településhálózati következmények

Területének környezete már az őskortól lakott, alakulásáról, illetve fejlődéséről csak a 18. század második felétől kezdődően vannak pontosabb adatok. A változékonyság, a fejlődés, a megtorpanás, vagy a visszaesés jellemzi a község életét. Az évszázadok során látványos fejlődést nem mutatott, falusias, nyugodt környezete máig a legmarkánsabb és megőrizendő értékei közé tartozik. A 18-ik században jobbra T alaprajzi formát követő település, házai a mai Kossuth-, Dózsa György és József Attila utcákban épültek, s ebből fejlődött ki napjaink többutcás települése. A település Kossuth Lajos és Dózsa György utcák találkozásánál álló evangélikus temploma uralja a faluképet. A település új utcája a Felszabadulás utca, mely a Kossuth utcával párhuzamosan húzódik, méreteiben azzal vetekedik. A hagyományos faluközpont a templom környezetében Kossuth-, Dózsa és József Attila utcák találkozásánál alakult ki. Az utóbbi évtizedekben elsősorban az felszabadulás utca révén történt új utcanyitás biztosított helyszínt a leglátványosabb fejlesztéseknek.

III. b.) Természeti, táji hatások

A település szerkezetére új természeti vagy táji hatások nem várhatók. Az eddig megismert régészeti lelőhelyek közül csak a középkori falu területe kerülhet megbolygatásra abban az esetben, ha a mai település történelmi részén levő utcában álló lakóépületek átépítésre, bővítésre kerülnek. A rendezési tervbe a Kossuth utca

mentén kijelölt új lakóterület megvalósítása esetében régészeti érdekeltségű területet nem érint, bár újabb régészeti emlékek előkerülésével bárhol lehet számolni.

A Veszprém Megye Területrendezési Terve (VMTRT) és Veszprém Megye Területrendezési Szabályzata (VMTSZ) a település területre vonatkozó rendelkezései, és azzal való egyezősége az alábbiakban foglalható össze:

Az ökológiai hálózat övezetébe, mint *Természeti területek* a Marcal főcsatorna és közvetlen környezete került, továbbá a község 053/6 hrsz-ú területe is természeti terület került besorolásra. *Ökológiai folyosó övezete* a vízfolyásoknál, a 09/7, a 09/3, /4, /4, /5 és a 013/4 hrsz-ú területeken került kijelölésre, míg *Tájképvédelmi területek övezetébe* tartozik a Marcal főcsatorna környezete, mely a belterülettől északra található.

II. c.) Településkép feltárulásának változásai

A rendezési tervben megfogalmazottak alapján megállapítható, hogy az elkövetkezőkben, az evangélikus templom sziluettje által hangsúlyozott településkép feltárulkozásában radikális változás nem várható. Figyelmet kell fordítani az új építkezések (elsősorban lakóházak) esetében arra, hogy az engedélyezett tervek beilleszkedjenek a hagyományos faluképbe. Jelenleg ugyanis, főleg ami az újabban megnyitott utcákban megjelenő lakóépületeket illeti, az itt emelt, illetve építés alatt álló épületek többsége esetében, az épületek formai megjelenése teljes mértékben mellőzi a helyi hagyományokat, nem szólva az épületek színvilágáról, mely zavaróan hat a falukép egészére.

III. d.) Régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei

Marcalgergelyi község területére eső, itt nyilvántartott és azonosított lelőhelyek jobbára a patakok völgyéből kiemelkedő magaslatokon, domboldalakon helyezkednek el. A hasonló adottságú területeken számolni kell további, jelenleg még nem ismert régészeti lelőhelyek előkerülésével is. A lelőhelyek területeinek többsége szántókon (szőlőkön), illetve új, kialakulóban levő lakóterületeken

találhatók, így régészeti szempontból veszélyeztetett, a fokozott emberi tevékenységek károsító következményeinek van kitéve.

Jelenleg egyetlen marcalgergelyi-i lelőhely esetében sem látszik fontosnak a fokozott régészeti védelem kimondása. A későbbiekben azonban szóba jöhet fokozott védelemre való felterjesztés. A védelemre bárki nyújthat be kezdeményezést a KÖH területileg illetékes irodájához vagy a KÖH Nyilvántartási és Tudományos Igazgatóságához. A szükséges jogi eljárásról a KÖH tud további információval szolgálni. Megjegyzendő még, hogy bár a művelést korlátozni egyszerű határozattal nem lehet, a lelőhely rongálása büntetendő cselekmény. A helyszínen készített dokumentáció pedig a rongálás tényét egyértelműen bizonyítja. A végzett tevékenység további folytatása és a leletek bejelentésének elmulasztása tehát egyértelműen jogszabályokba ütköző cselekménynek minősül.

Megjegyzendő, hogy a helyi, önkormányzat által rendeletben kimondott régészeti védelemnek csak abban az esetben van értelme és létjogosultsága, ha az az egyes területek számára az éppen hatályos jogszabályokban biztosítottnál erősebb védelmet garantál. Ez különösen a régészeti érdekű területek esetében jelenthet átmeneti megoldás arra az időszakra, amíg az érintett terület régészeti lelőhellyel való érintettsége egyértelműen kiderül, de a miniszteri rendeletben megjelenő védettség kimondásáig a veszélyeztetett területen is átmeneti megoldást jelenthet.

Bár szinte kivétel nélkül minden lelőhely esetében megállapítható annak veszélyeztetettsége és hosszú távon való károsodása, esetleges feltárásuk tervezését egyik esetben sem javasoljuk. Beruházások esetén azonban megelőző régészeti kutatásra törvény által előírt kötelezettség a megelőző feltárás elvégzése a nyilvántartott lelőhelyeken, régészeti érdekű területeken vagy a községhez tartozó bármely, régészetileg nem nyilvántartott területen pedig újabb régészeti emlékanyag előkerülése esetén mentő feltárás végzése szükséges.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyeken a KÖH-től előzetesen szakhatósági állásfoglalást kell kérni és a továbbiakban a szakhatósági állásfoglalás szerint kell eljárni, amikor váratlanul régészeti lelet vagy jelenség kerül elő, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt (KÖH) értesíteni kell (ez utóbbi esetben a területileg illetékes múzeum értesítésével párhuzamosan). Tekintettel azonban a törvényi szabályozásra, mely szerint a beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, valamint a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások által okozott időkiesésre egy-egy beruházás során, a nem kellően motivált felek miatt a gyakorlatban továbbra is számolni kell a régészeti jelenségek egy jelentős részének dokumentálatlan pusztulásával. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során a régészeti pluszköltségek tervezése.

A régészeti lelőhelyek megmaradása nagyban függ attól, hogy a jelenlegi veszélyeztetés folytatódik-e, vagy a lelőhellyel érintett földrészteteken más, bolygatással nem járó művelésre vagy hasznosításra térnek át. A szántás – különösen a mélyszántás, a talajlazítás – folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben, tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezeken a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása olyan módon, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja: javasolt a gyepterület művelési ágának és ennek megfelelően a füvesítés utáni kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása. A gyepterület, rét, legelő művelések a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek. Épp ezért törekedni kell e felületek megőrzésére és lehetséges kiterjesztésére a régészeti lelőhelyeken és környezetükben.

A lakott vagy más módon beépített területeken az emberi tevékenység az átlagosnál is jobban veszélyezteti a földben rejlő régészeti emlékanyagot. A korábbiakban felsorolt lelőhelyek esetében ezért külön figyelmet kell fordítani a területhasználattal kapcsolatos bármilyen, akár minimális változtatásra is.

A további lelőhelyeken a jelen használat nem veszélyeztet közvetlen pusztulással, de hosszú távon súlyos károkat okoz, ezért javasolt annak megváltoztatása is. Ugyanakkor bármilyen újabb beruházás (pl. alagcsövezés, meliorálás, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag-, vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépítés, stb.) jelentős károkat okozhat a lelőhelyeken, ezért ezek a tevékenységek minden esetben a Hivatal előzetes szakhatósági engedélyéhez kötöttek. A Hivatal saját hatáskörében mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban ezek alapján engedélyezi, kikötésekkel (pl. a beruházó költségére történő megelőző feltárás vagy régészeti felügyelet elrendelésével) engedélyezi, vagy elutasítja az engedélykérelmet. Mindezek alapján a lelőhelyekkel érintett területeket érdemes a gazdasági/ipari vagy építési területek kijelölésénél mellőzni.

A számunkra rendelkezésre álló adatok alapján a településrendezési tervben jelenleg nem szerepelnek régészeti lelőhelyeket különösebben érintő fejlesztések. A jövőben esetleg felmerülő szándékokkal kapcsolatban azonban megjegyzendő még, hogy kert, szőlő, vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése is többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyre nézve, ugyanis a szőlő és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. rigolírozás, szőlőirtás, új ültetvény telepítése, fásítás, tuskózás) a lelőhelyek részbeni bolygatásával vagy megsemmisítésével járhatnak. E tevékenységeket ezért lehetőleg kerülni kell. A jelenlegi területhasználatok módosítását ezért javasolt a KÖH előzetes állásfoglalásának beszerzéséhez kötni.

Marcalgergelyi esetében nagy „történeti rendszerek” kialakulásáról nem lehet beszélni. A település több száz éves múltjának öröksége a vidék népi építőgyakorlatának hagyományaihoz kötődik. Ez érthető, ha figyelembe vesszük azt

a történeti tény, hogy a mai település csak a 18. század közepén alakult ki, s az itt lakók akkor kizárólag őstermeléssel foglalkoztak, s ma is jellemző ez a falu életére. A 18. század második felében kiadott 1. katonai felmérésen a település jellegzetessége, hogy a falu utcáinak elhelyezkedése egy T alaprajzot mutat, és ez az alaprajzi elrendezés mentén alakult a település további fejlődése. A 19. század derekán kiadott kataszteri térkép a térségi kapcsolatot biztosító (köz)út, a mai Kossuth utca a település leghosszabb és legjobban fejlődő utcája, s ez a jelleg máig megőrződött. Korabeli épületállománya szinte teljesen kicserélődött. Története során a 19. században a jobbára kétutcás településszerkezetéből többutcás településsé vált, s talán ez jelenti a falu történeti térbeli rendszerének legjelentősebb átalakulását. A település szerkezetének kialakulásában szintén fontos szereppel bír a templomépület, melyek tömegénél fogva (is) uralja a faluképet.

III. f.) Műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében.

A településen országos védettség alatt egyetlen épület sincsen. Evangélikus temploma – megmagyarázhatatlan okból – nem áll védelem alatt, bár az épület kvalitásai erre predesztinálják. A templom körül egy kisebb zöld terület van, benne, emlékművek. A templom jó állapotban, s a környezetében levő régi házakkal egyetemben a település leghangulatosabb látványát nyújtja. Javasoljuk ennek az utca-szakasznak (Dózsa György, József Attila, s részben Kossuth Lajos) jelenlegi állapotához közeli formában történő megőrzését. A falu területén több hagyományos lakóépület látható, s ezek az épületek szintén fontos elemei Marcalgergelyi

utcaképeinek. Temetőjét a 18. század végén nyitották, benne több régi, 19. század eleji síremlék. Vallási hovatartozás miatt, a temetőkeresztet leszámítva, útszéli kereszt, illetve egyházi jellegű köztéri szobor sincs a faluban. Látványos eleme a faluképnek az evangélikus templom és környezete.

III. g.) Műemlékek megújításának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei

Magyarországon az építésügyi törvény értelmében a kiemelkedő történeti, építészeti és néprajzi értékekkel rendelkező építményeket, azok tartozékait a törvényben szabályozott, hatósági védelemben kell részesíteni.

A védelem lehet „műemlék” - mely a legjelentősebbekre vonatkozik - valamint a törvényben szabályozott szempontoknak megfelelő épületek, romok, szobrok és sírjelek az országosan még fellelhető, nagyszámú, helyi jelentőségű objektumoknak csak a töredékét jelentik.

Előfordul, hogy a nem kellő hatósági odafigyelés miatt a régi présházak lebontásra kerülnek, bár a településen lehet szép számmal látni olyan példákat is, ahol az új tulajdonos példás módon felújítva használja ezeket a régi épületeket. Pusztulnak a mai mezőgazdaság számára már felesleges gazdasági épületek, az út menti keresztek és a régi temetők sírjelei. Természetes, hogy ezek az objektumok nagy számuk és az országosan mért, összehasonlítható szempontok alapján nem tartozhatnak a műemlékek sorába. A helyi önkormányzatok feladata ezeknek az objektumoknak helyi törvénnyel történő védelme.

A település egyetlen műemlékét és helyi értékeit a helyi értékvédelmi munkarész tartalmazza. Az abban feltüntetett épületek, szobrok állagmegóvásukról gondoskodni kell.

A műemléki templom állagmegóvása funkcióját tekintve a vallási közösségnek is egyik kiemelten fontos feladata. Az értékes épületek, szobrok, növénycsoportok fenntarthatósága az utókor számára biztosítottabbnak látszik, köszönhetően napjaink

egyre hangsúlyosabb, táji és településképi értékek megóvását előtérbe helyező építészeti politikájának.

III. h.) Településkarakter változásának hatásai

Marcalgergelyi településkaraktere a készülő rendezési tervben nem változik. Az új lakóterületek döntően korábbi döntések alapján, tartalékterület minősítésből válnak akcióterületté. Ezek a fejlesztések, melyek a település szélén, jobbra a Kossuth Lajos utca be nem épített szakaszán történnek, nem hatnak károsan a település jelenlegi, falusias karakterére.

III. i.) Környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései

A településeknek állandóan képeseknek kell lenniük megújulásra. Az avulás és megújulás folyamatos harcában az állandóság és a változás feszültségeinek a feloldása, a hagyomány és a „korszerűség” párharca eredményezheti a jó építészeti megoldásokat.

Marcalgergelyi esetében is a korábbi évtizedek építészeti értékei közé simuló, a kor elvárásainak is megfelelő településrendezési és építészeti megoldások megvalósítása a cél. Az épített környezetben a környezettel való azonosulást, az otthonosság érzetének fokozódását, a táji és településképi értékek megóvását előtérbe kell helyezni.

Az esztétikai hatás nem szűkíthető le az építészet „szépségének” a vizsgálatára, mert az több tényező együttes hatásaként jut kifejezésre. Szerepet játszik benne a célszerűség is, de a harmónia, az egyensúly, az épületforma és színvilág stb. eltérő taralmú és jellegű érzeteket keltő hatása ugyanúgy.

Egy település karakterét nemcsak a műemlék épületek, hanem a rá jellemző, hagyományos településszerkezet, a hagyományos utcaképek, az utcát alkotó jellegzetes házak, azok telepítése, tömege, homlokzata és részletei is alkotják. Ez az eltérő arculat ad egyéni, sajátos vonzerőt a településnek, az ott lakók és az ide látogató idegenek számára is.

IV. Összefoglaló

IV. a.) Régészeti-, és épített örökségi érintettség és a tervezés

Marcalgergelyi területe több régészeti lelőhelyet és épített örökségi emléket megőrzött, amelyek az emberiség és a magyarság történetének, települési viszonyainak, életmódjának fontos bizonyítékai. Bármilyen településszerkezeti, területhasználati változtatás, infrastrukturális vagy egyéb beruházás tervezése esetében kiemelt figyelmet kell fordítani ezekre az értékekre, legyen szó nyilvántartott régészeti lelőhelyről, régészeti érdekű területről, vagy a településen ez idáig megőrzött hagyományos építészeti emlékekről. Egy-egy régi épület, útszéli szobor, temetői sírjel, stb. pusztulása egy olyan visszafordíthatatlan és pótolhatatlan folyamat része, amely saját múltunk – nem egy esetben – tudatos rombolásához vezethet. Marcalgergelyi esetében a figyelem annál is indokoltabb, mivel a településen viszonylag kis számban őrződött meg ezek az értékek, amelyek ugyanakkor igen szép példái a Balaton-felvidéki népi kultúra évszázados hagyományainak.

Újabb régészeti leletek (váratlan) előkerülése a település egész területén várható, ez esetben pedig mindenki részéről elvárható a törvények tiszteletben tartása és a nemzeti kulturális örökség iránti megfelelő megbecsülés. A talaj bolygatásával járó tevékenységek során régészeti szempontból kiemelten vizsgálendő területek általában véve a tervezett aszfaltos utak építésével érintett területek, illetve gazdasági hasznosításra kiszemelt területek, vagy egyéb beépítésre szánt területek.

Beruházás és tervezése esetén, már a tervezés legelején javasolt a Hivatal előzetes állásfoglalásának beszerzése. Ebben a hivatal nyilatkozni tud arról, hogy az érintett területen időközben vett-e nyilvántartásba régészeti lelőhelyet, vagy épített örökségi emlékeket, illetve, hogy az adott beruházás megvalósításához hozzá fog-e járulni, és ha igen, akkor milyen feltételekkel. A Hivatal állásfoglalásának kialakításához a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelettel összhangban elrendelheti örökségvédelmi hatástanulmány elkészíttetését.

IV. b.) Folyamatok iránya, visszafordíthatósága.

Marcalgergelyi településfejlesztésében – sok hasonló léptékű kistelepülés sorsához hasonlóan – 1975-1976-ig érvényesült a korábbi politika szemlélete, melynek következtében sok érték megsemmisült. Az utóbbi mintegy 20 év településépítésének integrált értékmegőrző alapállása már tudatosan figyel a történeti környezet védelmére, mégis szükség van a meglévő értékek védelmére. Észrevehető, hogy egy-egy műemlék, vagy műemlék jellegű épület képes meghatározni az egész utca karakterét. Ezért az utcakép megőrzésében az ilyen épületeknek és egyéb, örökségi szempontból fontos alkotásnak, kiemelt jelentősége van.

Jelenleg a szántott régészeti lelőhelyeket éri csekély mértékű, ám állandóan ható visszafordíthatatlan károsodás megállítása csak a szántás felhagyásával lehetne elképzelhető. Az épített örökség épületeinek esetében folyamatos karbantartás, állagmegóvás szükséges.

IV. c.) A kulturális örökség szempontjából pozitív és negatív hatások mérlege.

Pozitív hatások mérlege:

A településen az elmúlt évtizedekben a fejlesztések oly irányúak voltak, hogy Marcalgergelyi megőrizte hagyományos beépítésű utcás-falu szerkezetét. Külön figyelmet érdemel az evangélikus templom és környezete, mivel a falunak ezen része az átlagosnál jobban megőrizte korabeli hangulatát. Figyelemreméltó épületei a 20-ik század elejének tájékán emelt 4-5 nagyobb méretű, kúria jellegű lakóépület, amelyek a kór sikerült megvalósításai közé tartóznak. Az utóbbi években, évtizedekben emelt lakóépületeinek tömege és külső megjelenése, bár nem minden esetben illeszkedik a hagyományos utcaképben, a település hangulatában megőrizte falusias, élhető jellegét. Dicséretesnek látszik az is, hogy a rendezési tervben az új házak jobbára csak a település szélén a Kossuth Lajos utca üresen álló szakaszában lettek kijelölve. A falu rendezett, temetője, utcái tiszták, régi épületei közül egy párat felújítottak. A falu fokozatosan fejlődik, üteme és iránya nem veszélyezteteti alaptevő karakterének megváltoztatását.

Negatív hatások mérlege:

Marcalgergelyi korabeli épületállománya jobbára kicserélődött, minek során néhány olyan elemmel is „gazdagodott”, mely zavaróan hat a faluképben.

Zavaró a település számos szakaszán a légvezetékek, trafók látványa, az utcák, s legfőképpen a járdák elhanyagolt volta. Különösen a település központjában, a kiemelt településképi szerepű épületek, településszakaszok közelében javasolt a sűrű légvezeték hálózat földkábelre történő cseréje. Táj- és településképzavaró a településkapu szakaszának sivársága, a zöld-növényzet majdnem teljes hiánya. Az épületek egy része rossz állapotban van. A környezetükben lévő gyomos területek számos allergén, agresszív növényt hordoznak, amelyek mezőgazdasági- és erdő területek, települési zöldfelületek potenciális gyomforrásai, a gyakran megtelepedő „özönnövények” a helyi flórát is veszélyeztetik.

IV. d.) Röviden összefoglalva:

Jelen hatástanulmány konkrét beruházásokkal nem foglalkozik. Mindazonáltal a beruházások lelőhelyekre gyakorolt hatását hangsúlyoznunk kell, miszerint a kivitelezés során a lelőhelyek jelentős része elpusztulhat, még abban az esetben is, ha megelőző ásatás keretében lehetőség nyílik ezek feltárására. Ennek elkerülése érdekében javasoljuk a beruházások tervezésénél, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket mindenképpen kerüljék el. Egyúttal felhívjuk a figyelmet, hogy a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült.

Az időközben előkerült lelőhelyekről a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezet közhiteles nyilvántartást. Javasoljuk, hogy a beruházások előtt, de legkésőbb a tervezés fázisában kérjék ki a Hivatal véleményét.

Marcalgergelyi településrendezési terve elfogadott településfejlesztési koncepcióra épül. Az előkészítést megalapozta a mikrotérségi gazdaságfejlesztési program. A tervezett fejlődés fő iránya a Veszprém megyei Területrendezési Terv elveihez, főbb funkcióihoz igazodva, a munkahelyteremtés, a szolgáltatási szektor minőségi fejlesztése, az idegenforgalom, a turizmus lehetőségeinek kihasználása és a kapcsolódó lakóterület fejlesztés. Ezt a szerepet döntően a meglévő építészeti, természeti adottságokra, értékekre alapozva tudja betölteni a település. Az integrált értékvédelem tudatos tervszerű munkáját a kulturális örökségvédelem rendezési tervi megfogalmazása, a naprakész értékleltár, az építészeti értékek helyi védelméről szóló rendelet minél előbbi megalkotása segítheti.

A túlzott mértékű lakóterület fejlesztést nem célszerű folytatni, a rendezési tervben előírányzott, lehatárolt terület hasznosítása látszik a még elfogadható, kezelhető mértéknek.

Nyilatkozat

Alulírott Pintér László régész kijelentem, hogy a City Plus Bt. megbízásából Marcalgergelyi község településrendezési terve alátámasztó munkarészét képező kulturális örökségvédelmi hatástanulmány tervezett megoldása megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak, továbbá kijelentem, hogy a hatástanulmány elkészítésére jogosultsággal rendelkezem. A munkát Fazekas Róbert településrendező tervezővel való együttműködéssel, egyeztetve végeztem el.

(MSCS 2005. február).